24 EYLÜL 1962

DEMOKRASİNİN SİLÂHLARI
Yazan: Metin TOKER

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

İnönü ne yapacak?

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

YIL: 9, Cilt: XXV, Sayı : 430

Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak No. : 15
Tel: 11 89 92
P. K. 582 Ankara
*
İdare :
Rüzgarlı Sokak No. : 15
Rüzgarlı Matbaa
Tel: 10 61 96
*
Başyazar:

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER
*
Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür:
TURHAN
*
Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
*
Klişe:
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 1.500 TL.
İlan işleri :
Telefon : 10 61 96
Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer:
Milli Eğitim Basımevi
FİATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih: 23-9-1962

Kapak Resmimiz
Gazeteler
Hortlaklar geliyor

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta AKİS, Türkiyenin her tarafında, bir defa daha eski günlerin heyecanıyla beklendi. Haftanın başından itibaren hâdiseler birbirini kovalayınca, herkes bunların içyüzünü, gerçek manasını, başkentteki tepkilerini ve memleket idarecilerinin neler düşündüklerini ancak AKİS'ten öğrenebileceği hususunda bir an tereddüt etmedi. Elinizdeki «ayı, bu hislere cevap verebilme endişesi ve gayesiyle hazırlanmıştır.

Aslına bakılırsa, AKİS'in geçen sayısını okumuş olanlar için bu haftanın hâdiseleri beklenilmedik vak'alar değildir. Gerek "Çok tehlikeli bir yol" adlı başyazımız, gerekse "Millet" yazımız yakın istikbale ışık tutmuşlar ve olacakları önceden göstermişlerdir. Bunlar, bir kaç gün içinde tahakkuk etmiştir. AKİS'in yaptığının kehanetle alâkası bulunmadığı okuyucularımızın elbette ki malumudur. Hâdiseler objektif gözle tahlil edilip te doğru teşhis konulunca, yakın gelişmeleri isabetle tahmin etmek güç olmamaktadır.

Bu haftanın suali ise, "Şimdi ne olacak? İnönü ne yapacak? "tır. AKİS, iç sayfalarında herkesin ağzındaki bu suali ve içindeki bu merakı cevaplandırmaktadır. YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızı okuyanlar İnönünün olup bitenleri nasıl gördüğünü, Bakanlar Kurulunda nelerin konuşulduğunu, Hükümetteki temayülü, Meclisin durumunu, siyası partilerdeki akisleri kendileri oradaymışlarcasına öğreneceklerdir. AKİS bu hafta, hâdiseleri bir film gibi değişik ve canlı bir şekilde anlatmaktadır. Böylece, vak'aların yaratılışına tekaddüm eden hazırlıklar, geride yatan niyetler, taktisyenlerin gayeleri, mizansen ve sonraki şaşkınlık bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilecektir. AKİS, geride kalan yayın hayatında su altında oynanan pek çok oyunu su yüzüne çıkarmış, bunların sırrını "Maskaranın Sırrı" haline getirmiştir. AKİS in bu sayısını okuyanlar, toplum olarak hangi noktada bulunduğumuzu kendi kendilerine rahatlıkla tesbit edeceklerdir.

Hâdiselerin hikâyesi yanında yer alan çerçeveli yazılar, bu tesbit işini çok kolaylaştıracak ve fikirlerin hangi istikamette geliştiğini, gelişmesi gerektiğini göstermeye yetecektir. Bunu öğrenmek, aşırı iyimserliğe düşmeden bir takım aşırı karamsarlıkların bertaraf edilmesine yarayacaktır.

*

Bu haftaki AKİS'in hazırlanmasına çalışılırken, 15 Ekimin yepyeni AKİS'inin hazırlıkları sekteye uğratılmamıştır. Genç, taze, canlı, kendini yenilemek suretiyle hayatiyetini belli eden bir AKİS dört hafta sonra elinizde olacaktır. Memlekette toplum hayatının her safhasının açılma zamanı, Ekim sonuyla Kasım başlangıcı arasına sıkışmış devredir. Parlamentodan Üniversiteye, tiyatrolardan sinemaya, sanat hareketlerinden spora ve nihayet cemiyet toplantılarına her şey yaz uykusundan o tarihte tamamiyle silkinmiş olmakta, tam faaliyete geçmektedir. Yeni AKİS, böyle bir sırada umumi efkârdaki yerini alacak ve tesirini her sahada hissettirecektir. Bu kışın, Türkiye için pek çok gelişmeye sahne olacağını kestirmek için fazla bir zekaya ihtiyaç yoktur. Oluş halindeki memleketin nabzının atışları, hazırlanmasına kesif faaliyetle çalışılan mecmuada elle tutulmuşcasına hissedilecektir. 15 Ekimden itibaren AKİS'te sadece yeni bir ruh, yeni bir tarz, yeni bir üslûp ve yeni bir şekil bulmayacaksınız. Bütün bu yeni çerçeve içinde gerçek 1962 Türkiyesini temsil eden genç ve kaliteli imzalar sizlere kendilerini tanıtacaklardır. AKİS, önümüzde açılan devrenin de fikir ve ruh mimarlarını bulup çıkaracak, bir defa daha "ekol" olmak görevinin gereğini yerine getirecektir.

Bundan sekizbuçuk yıl önce AKİS çıktığında, Türkiyede bu tarz bir mecmuanın yaşamayacağı adeta kesin inançtı. AKİS onu boşa çıkardı. Ama bunu, dalma canlı kalmayı becererek yaptı. Bu mecmuanın başarısının, peşinde ne peykler ve ne "nüshai- sani"ler doğurduğu, 'böyle mecmua tutmaz" denilirken başarının sırrını kalıpta sanan aynı şekil ne mecmuaların doğup doğup battığı unutulmamıştır. Şimdi bunların hemen hepsi silinmiştir. Kalan AKİS'tir.

15 Ekim, AKİS'in yeni dönüm noktası olacaktır. 15 Ekimi bekleyiniz.

Saygılarımızla

AKİS

Cilt: XXV, Sayı: 430

A K İ S

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

24 EYLÜL 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

"Bir musibet.."

Geride kalan haftanın başında, Yassıada kararlarının tefhim ye infaz olunduğu Eylül ortası günlerinin yıldönümünde, bu vesileyle milletin his tellerinden ses çıkarmaya çalışanlar son denemeyi yapmışlardır. A.P. kongrelerinde havaya söylenen laflar, A.P. organı gazetelerde beyaz üzerine siyah yazılmış, bu suretle kuvvet gösterisi son hududuna getirilmiştir. Ama taktiğin başarıya ulaşmış olduğunu söylemek imkanı yoktur. Suların durulmak üzere olduğu şu günlerde, zihinlerde yapılacak bir basit bilanço normal rejim taraflılarının kazanç hanesinin yüksek bulunduğunu, iki uçta kendilerini yiyenlerin kendilerini ancak daha fazla hırsla yiyeceklerini göstermektedir.

Bir defa, memlekette işlerin iyiye gittiği dost düşman herkes tarafından kabul edildiği ve güven havasının geri geldiği bir sırada girişilen teşebbüs, 15 Ekim günü değişik sebep ve ruh haletiyle "karşı cephe" yi desteklemiş pek çok kimseyi daha uyarmıştır. "Karşı Cephe"nin kendi kuvvetinden kaybettiği bu kütle, rejimin büyük kazancıdır. "Karşı cephe"de ilk uyananlar, Parlamento içinde bulunan ve o cephenin başına geçmeye muvaffak olmuş tehlikeli maceracıların davranışlarını yakından izleyebilen milletvekili ve senatörler arasından çıkmıştır. Onları, iş çevrelerinden ve hissi aydın çevrelerden önemli fireler takip etmiştir. Biraz daha saman geçince çözülme daha yaygın kütlelere sirayet etmiştir. Şimdi, hiç lüzum yokken ve en ufak şans bulunmazken ya ticari, ya siyasi voli ümidiyle "Karşı cephe" idarecilerinin memleketi karıştırma çabalan bütün vicdanlarda derin infialden başka şey yaratmamıştır. Su anda A. P. içinde iyi niyet erbabını mumla aramak lâzımdır.

İkincisi, o budala grubun faaliyeti karşısında elini oğuşturan ve kendi gününün geldiği sevinci içinde memleketin kudret sahibi sağlam kuvvetlerini zor kullanmak için iten öteki uç ta Başbakanın, Hükümetin,

İsmet İnönü
Menderes değil, bu!

Parlamento ekseriyetinin ve hepsinden önemlisi milletin sağduyu sahibi kütlelerinin kesin red kararıyla karşılaşmıştır. Bu kararı, o uçun hep eline geçirmeye ve sonra nazi Almanyası Reichsweir'i haline çevirmeye çalıştığı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin -bir kısmının değil- simdi tamamının yürekten desteklemesi bütün hesaplan altüst etmiştir. Serinkanlılık muhafaza edildiği için tahriklerin önlenmesi mümkün olmuş, ama bunlara karşı koyacağız diye rejimin esasları zedelenmemiştir. Kanunları işletmek için tek parti devrine dönüş elzem değildir. Türk adaleti, melun niyetlerle harekete geçtikleri anlaşılan mikrop yuvalarını temizlemek görevinin Siyaset adamlarında değil, kendisinde olduğunu görmüştür, anlamıştır ve icabını yapmaktadır.

Memleketi idare eden çevrelerin sükûnetinin herkese yavaş yavaş sirayet etmekte ve aşını uçları azot gibi açıkta bıraktığı şu günlerde halka düşen, hiç bir şey olmamışcasına işe devam etmektedir. Eylül ayı ortasında harekete geçenlerin gerçek hedefi, memlekete yayılan iyi havanın önlenmesi ve istikrarsız günlerin geri gelmesinin teminidir. Yoksa bunlar herkesten iyi bilmektedirler ki resimlerini yeşil renkte basmakla ne Menderes, ne Zorlu, ne Polatkan geri gelir. Bu, bir iktidar değişikliğini de sağlamaz. Hele Kayseride çile çekenlerin azaplarının azaltılmasına hiç yaramaz. Tamamen aksine, ümitlerini sömürüp götürür. -Vâdesi gelen affi çıkarmanın güçleşmiş bulunduğu herkes tarafından bilinmelidir. Bunu gerçekleştirmek için, şimdi bir "ekstra gayret" sarfına şiddetle ihtiyaç vardır. A.P. nin başına çöreklenmiş bulunanlar, eğer gerçekten Kayseri sakinlerini gözetiyorlarsa, bir çuval inciri bir defa daha berbat etmişlerdir.-

Geride kalan hafta, herkese bir ders vermiştir. Milletin kaderi, tehdit altındadır. Bu tehdit iki taraftan gelmekte ve memleketi idare edenlerin sinirlerini muhatap bilmektedir. Onların sinirleri dayandığı ve memleketin sağlam kuvvetleriyle ekonomik hayatımızın düzenini elinde tutanlar kuru gürültüye pabuç bırakmadıkları, iyi niyetli aydınlar kendilerine düşeni yaptıkları takdirde bütün tahrikler, sonuna gelmiş bir intikal devrinin gecikmiş sivrisinek vızıltılarından fazla tesir bırakmayacak ve ava giden avlanacaktır.

Olaylar

... ve yankıları

(Kapaktaki gazete)

Zafer Gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Vedat Refiioğlu savcılığa çağırıldığını öğrenince, bütün ihtimalleri gözönüne alarak, yardımcılarından Cavit Yamaça:

"— Eğer yayında suç görülür de tevkif edilirsem, Mesul Müdür olarak adını sen korsun" diye salık verdi.

Hakikaten, Refiioğlu, evvelâ savcılığa, oradan da cezaevine gitti. Zafer ertesi gün yayın hayatına devam etti. Ama Cezaevindeki Refiioğlu

Demokrasinin Silahları

Metin TOKER

Her kim sanırsa ki, Demokrasinin kendini savunmak için hiç bir silâhı yoktur, o fena halde yanılıyor demektir. Bütün rejimler gibi, demokratik düzen de düşmanlarına karşı mukavemet imkanına sahiptir. Zaten, bunun aksi nasıl düşünülebilir? Sabahleyin ilk kalkan melanet erbabı sistemi kökünden sarsmak ve devirmek kudretine malik olacak! Böyle olsaydı, bugün İngiltere ve Amerika dahil, tek bir memlekette Demokrasinin zerresi kalmazdı. Bazılarında faşistler, bazılarında komünistler düzenin çoktan üstesinden gelirlerdi. Demokratik idarenin hak ve nimetlerinden faydalanarak sistemi yıkmak isteyenler her devirde her beldede görülmüştür. Güçlü Demokrasiler, bu tertipleri boşa çıkarmayı bilmişlerdir. Sâdece güçsüz, suni, yapmacık Demokrasilerdir ki ilk hücum karşısında ya teslim bayrağını çekmişler, ya da ruhlarını kaybedip şekillerini değiştirerek âdi bir totaliter rejim haline gelmisler, mukadder akıbetlerini öyle bulmuşlardır. Ancak, her milletin layık olduğu sistemle idare edildiği gerçeği henüz kıymetinden bir şey kaybetmiş değildir. Güçlü Demokrasiler, demokratik rejim altında yaşamaya hak kazanmış toplulukların kurdukları, yaşattıkları Demokrasilerdir.

Türk Demokrasisi, işlediği onyedi yıl içinde çok sarsıntılar geçirmiştir. Bunun en vahimi, 27 Mayıs harekatıdır. O tarihte rejim, bir tehlikeli operasyona lüzum göstermiştir. Ameliyat başarıyla yapılmış, nekahat devresi, biraz uzun dahi sürmüş olsa geride bırakılmış, tabii hayata dönüş bütün güçlüklere rağmen gerçekleşmiştir. Bir yıla yakın zaman var ki parlemanter rejim, çetin görünen mânileri en sonda hep aşa aşa devam ediyor. Demokrasiye inanmamış değil, Demokrasiye inancı biraz sallantıda her devlet ademinin, kudret sahibinin kendi "şahsi rejim"ini karmak için faydalanmaktan geri kalmayacağı hâdiseler en ziyade bizde o mevkii işgal eden zatın gayretiyle normal mecraına sokulmuş, macera heveslerinin akibetinden bizzat maceracılar kurtarılmış, ucuz teşvikler daima kulak arkası edilmiştir.

Türk Demokrasisinin, 15 Ekim seçimleri bilinen talihsiz, ama mantıklı, insaflı düşünülürse tabii sonuçlarından bu yana biri iyi niyetli, diğeri kötü iki kategori tarafından tehdit altında tutulduğunu görmemek imkanı yoktur. Biri sağda biri solda, birbiriyle işbirliği yapan yayın organlarına sahip, gayelerine varmak için ilk şartın bugünkü hükümeti devirmek olduğunda müttefik iki aşırı uç maskesini yüzünden çoktan atmıştır. Partiler içinde yaygın A. P. yi kendilerine âlet ederek oyunlarını "Restorasyon" etiketi altında oynayan, bu hüviyetle eski vurgun devrinin geri gelebileceğini sanan safdil bedbahtların servetiyle finanse edilen ırkçı grup C. H. P. derecesinde nefret ettiği A. P. nin hissi mirasını koz diye kullanmaktadır. Onun tam karşı ucunda, bu yobazlara karşı belirmesi mukadder tepkiyi Atatürkçülük, Devrimcilik, 27 Mayıscılık görünüşü altında istismar ederek ve masum sosyal adaleti bayrak diye kullanarak, dışardan gönderilen parayla beslenerek bir komünist cereyan ilk başarısını Hükümeti devirdiği gün kazanacağı ümidindedir. O sağ gibi bu sol da, teşhis edilmiş durumdadır.

Ama bu kategorinin yanında bir ikinci grup vardır ki, Demokrasi düşmanlarını bertaraf etmek için Demokrasinin esasım yok etmeyi tavsiye etmektedir. Arpacık sızısından kurtulmak için gözü çıkarmak, romatizma ağrısını yok etmek için bacağı kesmek, bademciğin ihtilatını önlemek için gırtlağı doğramak taraflısı olan bu zevat memleketin her kritik anında olduğu gibi bugün de kudret sahiplerini şaşırtma gayretindedir. Menderesin, ıstıraplı sonuna böyle telkinlere kulak vere vere gittiği hiç kimsenin meçhulü değildir. Herkesin bilmesi gereken husus İsmet İnönünün iptidai, pamuk tarlasından başbakanlık odasına gelip aklını şaşırmış zavallı D. P. Genel Başkanı olmadığı ve arkasında elli yıllık bir tecrübe hazinesi bulundurduğudur. Kördüğümleri İskender gibi çözüp yumurtaları Kristof Kolomb tertibi dik tutmanın hiç bir fazileti bulunmadığını kavrayacak kadar izanlarını muhafaza edenler Türk Demokrasisinin tehdit altında olduğunda hiç. kimsenin şüphesi bulunmadığı şu sırada yol göstermeye çalışırken daha serin kanlı davranmalıdırlar.

Bugünün tahriklerini, her şeyden önce gerçek değerleriyle kıymetlendirmek lâzımdır. Memleketin kudretli çevreleriyle temas imkanına sahip bulunanlar, üç siyaset haydudunun cezalarını çektikleri günün yıldönümünü fırsat bilerek acıtanların sağlam kuvvetleri yeniden bir ve beraber hale getirdiklerini hissetmemiş olamazlar. Bugün Hükümet, en ufak delilik teşebbüsünü bastırmak için her zamankinden fazla desteğe maliktir. Zira, silah tersine işlemiş, kullananı yaralamıştır.. Eylül ayının ortasında çıkan bir takım gazeteleri gören aklı başında herkes, siyasî meşrebi ne olarsa olsun aynı hisle irkilmiştir: "Yok, bu kadarı da olmaz!" Kuvvetli, haklı, memleket umumî efkârında iyi niyetin ve gerçek memleketseverliğin sembolü haline en ziyade son taşkınlıklar dolayısıyla yükselmiş bir Hükümetin "ültra - demokratik" tedbirlere ihtiyacı olmadığının bilinmesi lâzımdır. Demokrasinin tabiatı içindeki tedbirler, bizim Anayasamızın anayasa düzenini korumak için verdiği imkanlar üçbuçuk tatlı su kahramanının çanına rahatlıkla ot tıkayacak takattedir. Kökü dışarda veya içerde melanet yuvalarını kazımak bu imkanların arasındadır. Hükümet, bunları kullanmadığı takdirde günahkâr olacaktır. Hükümet Başkanının ve Hükümet çevrelerinin belirttiği niyet, hâdiselerin aldığı şeklin mükemmelen takdir edildiğini ve bir gafletin bahis konusu olmadığım göstermektedir. Şirretler döndükleri dönemeçte cezalarıyla bugünden yarına burun buruna geldiklerinde hiç şaşırmamalıdırlar. Demokrasiyi "Aptalların iyiniyeti" sayanlar, bütün aptalların en ilerisindedirler. Türk Demokrasisi, hiç kimse şüphe etmesin, fütursuzluğun verdiği ölçüsüzlükle gemilerini yakmış pejmürde kalemlerin hakkından sosyal hiç bir karışıklığa meydan vermeden ve bunca emek sarfettiğimiz rejimi dejere etmeden gelmesini bilecektir.

Zaten bu, sistemin gerçek bir hayatiyete sahip olup olmadığının da imtihanını teşkil edecektir.

nun dileği yerine getirilmedi. Mesul Müdür yerinde Yamacın yerine Turgay Üçözün ismine rastlandı. Refiioğlu Cezaevinde bu değişikliğe hayli üzüldü. Zira bir gece evvel geçen alay gerçekten üzücü veçhelere sahipti.

Menderesin idamının yıldönümünde, D. P. mirasçısı gazetelerin müşterek bir yayın yapacağı biliniyordu. Aynı yöndeki gazetelerin idarecileri çok evvelden bir araya geldiler, neler yapılacağı, nasıl hareket edileceği kararlaştırıldı. Prensip olarak yayın yapılmaya karar verilmişti. Bunu her gazete kendi dehasına uygun olarak yapacaktı.

O gece, Zafer gazetesini idare edenler ertesi gün yapılacak yayını düşünürken, Cavit Yamaç Menderesin tam sayfa, yeşil ton üzerine bir resmini, siyah çerçeve içinde yayınlamakta ısrar etti. Refiioğlu Yamasın, teklifine "evet" veya "hayır" demedi. Onun da aklı yatmıştı. Üstelik ısrar ediliyordu. Sabık Başbakanın beylik resimlerinden en güzel birisi çıkarıldı. Klişehaneye yollandı. Ertesi gün Zafer, refiklerine nazaran bu işte en fazla ileri giden gündelik oldu.

Refiioğlunun, Savcılığa giderken Yamaca yayımı idare etmesini salık vermesi bu dahiyane fikrinden ileri geliyordu!

Yeni İstanbulun macerası biraz daha pahalı oldu. Sabık Başbakanın idam edilirken gizlice çekilen ve hiçbir yerde yayınlanmıyan resimleri bir ordu mensubu tarafından evvelâ Hürriyete 25 bin lira karşılığında satılmak istendi. Hürriyet resimlere, gazetecilik değeri kalmadığından bir tek -Hürriyetin, Yassıadaya ait ilk resimleri 100 bin lira karşılığında aldığı hatırdadır- kuruş vermedi. Satıcı daha sonra, resimleri Son Havadis ve Türk Haberler Ajansına götürdü. Her defasında fiat düşüyordu. Nihayet Yeni İstanbul iki resmi 4 bin lira karşılığında aldı. Ama, o gün ilk defa olarak 100 binin üstünde bastı ve elhak sattı -Hürriyet her gün 260 bin satılmaktadır-.

Tasvir ve Son Havadise gelince, onlar arşivlerindeki resimlerle iktifa ettiler. Zaten mali durumları iyi değildi ve hareketlerinde ticari gaye vardı.

D. P. mirasçılarının bu hazırlığı bilinen, belirli amaçlara göre hazırlanmış ve tatbik mevkiine konulmuştur. Yayını idare edenler de belirli kişilerdir. Gökhan Evliyaoğlu, Recep Bilginer, M. Ali Yalçın üçlüsü yayının birinci derecede taraftarları ve Cavit Yamaç, İlhan Bardakçı, Vedat Refiioğlu bu akıma kapılanlardandır. Sadece Bardakçı, her devirde olduğu gibi perde arkasından oynamayı sevdiğinden ateşe körükle gitmekte, ama sorumluluk mevkiine bir türlü yanaşmamaktadır.

Arada ezilenler

Yayından beklenen amaç bir dir. Bütün mesele, demokrasinin bulunmadığını, gazetecilerin tevkif edildiğini, Hükümetin görevlerini yetine getirmediğini, bir terör devrinin hüküm sürdüğünü belirtmek ve memlekette mevcut huzursuzluğu had safhaya çıkarmaktır. Bunun yanında cılız tirajların arttırılması da birinci derecede sermaye sahiplerini ilgilendirmektedir.

Ancak olaylar, sacayağının ve kendilerini destekliyenlerin istedikleri şekilde cereyan etmedi. Refiioğlu, tevkif edilince bu basında küçük bir zabıta vakasından fazla yer almadı. Diğerlerinin sorgu ve tevkifleri ise küçük yaygaralardan ileri gidemedi. İdamların yıldönümünde yapılan yayınla artan baskı adetleri ertesi gün tepetaklak oldu. Hele onları takip eden günlerde, tiraj devamlı düşmeğe başlayınca endişeler büyüdü.

Bu arada, malûm gazetelerde çalışan bazı genç basın mensuptan Adliye koridorlarını aşındırmağa başladılar.

Haftanın basında salı günü Tasvirin yalnız isim olarak Yayın Müdürü olan Can Kaya İsen savcılığa

Peki ama, nerede bu Basın Şeref Divanı?

MübinTOKER

Bundan iki yıl kadar önce, büyük ümitlerle ve kendi göbeğimizi artık kendimizin keseceğimiz inancı içinde imzaladığımız Basın Ahlak Yasasının, meslek kaderine el koyması gereken Şeref Divanı elinde işlemez hale getirilmiş olması karsısında derin üzüntümüzü belirtmek zamanı gelmiştir. Bugün, isimlerine sâdece sorumluluk yüklenen bir takım genç adamlar ticari veya siyasî yatırım yapan melanet erbabının kurbanı olarak demir parmaklıkların gerisindedirler. Hâdisenin esef veren tarafı, bunların gazeteci payesini taşımakta bulunmasıdır. Halbuki Basın Şeref Divanı iyi çalışmış ve görevini yerine getirmiş bulunsaydı, isimleri kanunun hedefi haline getirilmiş, bu kıdemsiz meslek mensupları boş yere ıstırap çekmekten kurtarilabilirlerdi.

Basın Şeref Divanının eline bu memleket, geniş yetkiler vermiştir. Bunlarn başında, satmayan ve satmadıkları içim her türlü istismarı okuyucu terhini bahsinde mubah gören tahrik ve şantaj gazetelerinin resmî ilânlarının bir belirli süre kestirilmesi imkânı vardır. Herkese çok garip gelecektir ama, bugün "Karşı Cephe"nin organı olan gazeteler sâdece ve sâdece devletin bir eski zaman usulüne uygun şekilde ödediği resmi ilân paralarına dayanarak çıkmaktadırlar. Bir "Yağma Hasanın Börek Tepsisi" durumunda olan bu resmî ilânlar, eline çatalı alan herkesin başına koştuğu servet kaynağıdır.

Hiç bir meslek kaidesine ve ahlakın hiç bir türlüsüne sığmayan yayın yapan gazetelere karşı Basın Şeref Divaninin harekete geçmemiş bulunması ve tahrikleri önlemek için meslek içi tedbir yoluna girmemiş olmasıdır ki Hükümeti sert tedbirlerin alınması yoluna itmiştir. Eylül ayının ortasında yayınlanan bazı gazeteleri, kendiliğinden harekete geçme yetkisine sahip Basın Şeref Divanı basın hürriyetinin normal isftimalcileri mi saymaktadır, yoksa bu Divanda görev alanlardan çoğunun kendi şahsi gazetelerinde yaptıkları gibi bu davranışı takbih mi etmektedir?

Bu sorunun, bir an önce cevaplandırılması lâzımdır. Zira alınacak cevaptır ki aralarında bu mecmua da bulunan gerçek yayın organlarının, kurulan müsbet ve esas itibariyle son derece faydalı müessesede kalıp kalmamalarını tayin edecektir. Eğer seçilmiş bulunan heyet mesleğin kendisinden aradığı enerjiyi gösteremeyecekse, ya yerini ehil bir heyete devretmeli ya da korkuluk bir müessesenin temsilcisi olmak ayıbından kendisini kurtarmalıdır.

Zira bu mecmua ve onun gibi düşünenler, Basın Ahlâk Yasasını, mesleğe, Hükümetten evvel artık meslek mensuplarının kendileri müdahale etsinler ve bu çeşit müdahalelerin haklı olmasını bizzat alacakları tedbirlerle önlesinler diye imzalamışlardır. Düşülen derin gaflet uykusunu,, mesleğin profesyonelleri bugün ağır bedelle ödemektedirler.

davet edildi. İsen aslında devrimci ve tarafsız bir gazetecidir. Üstelik Tasvirde teknik bir adam olarak çalışmaktadır. Ama isim olarak kendisinin görünmesi genç gazeteciyi savcılığa daveti icap ettirmiştir.

İsen, Savcılığa Bardakçı ve Celâl Bayarın avukatı Gültekin Başakla beraber geldi. Bardakçı meslekdaşına cesaret telkin ediyor, Avukat Başak ise, adliyedeki gazetecilere bu tip yayınları tasvip etmediklerini bağıra çağıra anlatıyordu. Başak, haberi evvelden duymuş olsa, yayışı durdurabileceğini söylüyordu. Savcı genç gazeteciyi tevkif talebiyle sorgu hakimliğine yolladıysa da Hakim buna lüzum görmeden dosyayı Ağır Ceza Mahkemesine gönderdi.

Yeni İstanbul Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Yücel Hacaloğlu arandığı zaman bulunamadı. Sonradan polisle adliyeye getirilebildi. Üniversiteli bir genç olan Hacaloglunun, patronlara yakışır bir ideolojinin taraflısı olduğu üniversitede biliniyordu. Hacaloğlu sorgusunu müteakip tevkif edildi. Yeni İstanbulun Yazı İşleri Müdürünün tevkif evrakı o gün geç vakit tamamlandığından geceyi 1. Şubede geçirdi ve ertesi sabah Sultanahmet cezaevine gönderilebildi.

Son Havadisin Yazı İşleri Müdürü Atilla Onuka gelince, savcılığa çağırılışıyla tevkif edilmeyip bırakılışı arasında gecen zaman Onuk için büyük korkulu dakikalar oldu. Onuk bir taraftan Sağlık Bakanlığındaki memuriyetim, bir taraftan Son Havadisteki işlerini yürütmeyi düşünürken başına bu kazayı getirenlere içinden bol bol söylendi. Söylendi ama, elinden birşey gelmediği için de Savcılık kapısında terleyen alnını silmekle yetindi.

Olayların cereyanı ve Hükümete hakim serinkanlılık neticesi D. P. mirasçısı gazetelerin bütün gayreti haftanın sonunda beklenen yankıyı uyandırmayınca, gazetelerin bizzat kendileri aldıkları prensip kararına rağmen ricat etmeğe başladılar. Hem Musayı hem de İsayı darıltmamak için gerekli bütün cambazlıkları yaptılar. Ama olan olmuş, Musa da İsa da darılmıştı, üstelik büyük okuyucu kitlelerinin de kaybına sebep olunmuştu.

Hükümet

"Peki çare?"

Hadiseli haftanın ortasındaki bir gün, Kabinenin son derece önemli toplantısını yapacağının bilindiği sabah, Başbakan İnönüyü sağlam adımlarla Başbakanlığın merdivenlerini tırmanır görenler- onun sakin tavırlarını dikkat nazarından kaçırmadılar. Üç gündür süren, sadece A. P. organlarının her tarafta derin tepki yaratan yayınları değildi. Üç gündür, Başbakan üzerinde çeşitli çevrelerden gelen telkinler de devam ediyordu. Tapılan işin münasebetsizliği ve patavatsızlığı, daha mühimi, delalet ettiği mâna karşısında haklı bir infial ve sinirlilik içinde doğrulanlar hep İnönüye koştular ve "Nedir bu, Paşam? Böyle rezalet olur mu? Mani olmayacak mısın buna?" diye samimiyetle dert yandılar. Konuşmalar hep Başbakana sert ve şiddetli davranmak tavsiyesiyle nihayete erdi ve son söz daima "Tedbir al" oldu. İnönü, haftanın ortasındaki o sabaha kadar daha çok dinledi ve bir sualle mukabele etti: "Peki çare?"

Gökhan Evliyaoğlu
Afyon yutturan adam

Buna cevap veren çıkmadı.

Tahrikçi basının yaptığından dolayı ayrıca mesleki bir mahcupluk da duyan, ama asıl, milli menfaate karşı kalemle girişilmiş baltalama gayreti önünde adeta saçının tellerine kadar sarsılmış büyük ve ciddi basında çıkan şiddetli mukabeleler de İnönünün sualinin cevabından çok, harekete geçmiş hislerin tepkisini taşıdı. En ciddi tanınan kimseler içinde dadı kendini tutamayıp küfüre gidenler oldu. Sorumsuz kalemlere akıbetlerinin ne olacağı hatırlatıldı. Ama, "Peki çare?"nin cevabı çıkmadı.

O gün Başbakanlığın önündeki araba sayısının fazlalığından geç vakitlere kadar sürdüğü görülen kabine toplantısında, İsmet İnönü tutulacak en iyi yolun mevcut kanunların sükûnetle tatbikini sağlamak olduğunu söyledi, taşmış hisleri ve galeyanı frenledi, hiddetle kalkanın daima zararla oturduğunu belirtti. Arkadaşlarını, olanlara doğru teşhis koymaya ve ondan sonra bir defa daha düşünmeye davet etti. Zaten toplantının başından itibaren Bakanlardan ekserisinin ve iki Başbakan Yardımcısının -Alican Amerikadaydı- temayülleri bu istikamette oldu.

Hıfzı Oğuz Bekata, bütün bu olup bitenleri Mecliste basın mensuplarına açıkladı.

Teşhis

Hükümet, hadiseleri teşhiste güçlük çekmedi. Yapılan ne normal bir gazetecilik görevidir, ne de bir belirli hâdisenin tahriki. Gaye, memlekette Hükümetin parlemanter yoldan devrilmesini, yani isteyememesi suretiyle Koalisyonun dağılmasını temindir. A. P. nin başına geçmiş olan ırkçı bir ekalliyet, bunda muvaffak olunduğu takdirde iktidarı kurma işinin kendi partilerine verileceği inancındadır. Memlekette, buna asla müsaade etmeyecek sağlam kuvvetlerin varlığına inanmamakta, "Başgil Hadisesi"nde dedikleri gibi, bunun bir blöften ibaret bulunduğunu yaymaktadırlar. Görüş bir Meclisin her şeye kadir olduğunu sanan Menderesin küflü devlet ve hükümet görüşüdür. İçinde bulunulan şartları dahi ciddiyetle takdir etmekten uzak bir grup, "Başgil Hâdisesi"nde dayatılmış olsaydı işin sökülebileceğini sanmakta, o kaçan fırsatın yerine bir yenisini yakalamak istemektedir. Bu fırsat, Üçlü Koalisyonu yıkmaktır. Irkçı ekalliyet, bir defa parlemanter usullerle A. P. iktidara el koydu mu, rejimi ve sistemi o kudretten faydalanarak kendi arzuladığı istikamete götürebileceğinden emindir.

Hükümetin karşısında olanlar, bir noktadaki kehanetlerinin çıkmadığını görmektedirler. İktisadi durumun, kendi anladıkları manada "siyasi huzur" sağlanmadıkça düzelmeyeceği esası üzerine oyun oynamışlar ve kaybetmişlerdir. Sanmışlardır ki iktisadi durum düzelmeyince, ister istemez öteki yol denenecektir. Halbuki, yaz ortasından bu yana memlekette ve bilhassa iş hayatında yepyeni bir canlı hava esmektedir ve bunu herkes gibi kendileri de hissetmektedirler. Bu yüzden, bir "taktim - tehir" lüzumunu A. P. taktisyenleri hissetmişlerdir. Şimdi, siyasi huzursuzluk çıkararak iktisadi gelişmeyi baltalamak, bir güvensizlik havasını topluma vermek istemektedirler.

Sahte kuvvet gösterisi

Bu grubun propagandacılarının aylardır Türkiye içinde, kendi militanlarının kulaklarına "İktidarı alıyoruz! Eski günlere döneceğiz! Kuvvet bizim elimizde!" diye fısıldadıkları bilinmektedir. Bunlar, o militanlara kuvvet şurubu olarak devamlı bir şeyler vermeye kendilerini mecbur hissetmektedirler. Eminsu'ları, Ordudan korkulmaması gerektiğinin delili diye ileri sürmüşlerdir. Militanlar buna o kadar inanmışlardır ki, çok yerde Halkçıları, hatta subay ailelerini "Göstereceğiz size.. Yaptıklarınızı burnunuzdan fitil fitil getireceğiz" tarzında tehdit etmişler, müstakbel "halk ayaklanması" nın, Orduda bir "subay aleyhtarı isyan"m gününü söylemişlerdir. Fakat, verilen "randevu"ların hiç birinin tutulamaması hem tehditlerin tesirini azaltmaktadır, hem de bekleşen taraftarları hayal sukutune uğratmaktadır. Eylül ortasının resim ve yazıları, hakimiyetin İhtilale karşı kuvvetlerde olduğunun ve Hükümetin hiç bir şey yapamadığının ispatı için yayınlanmıştır.

Bu tatlısu kahramanları, böyle davranırken fazla bir tehlikeye de maruz bulunmadıklarına, İnönü Hükümetinin Menderes Hükümetinin yolundan gitmeyeceğini hesaplamışlardır.

Kuzey rüzgârları

Memleket içinde bekleşenlerin A. P. militanlarından -yani eski D. P. ocak ve bucak başkanlarındanibaret olmadığı da Hükümetçe bilinmektedir ve madalyanın o tarafı Milli Emniyet Teşkilatı tarafından daha da dikkatli şekilde takip edilmektedir. O cereyanın ajanları, iki tarafta da kârlı, kumarbaz tabiriyle "â cheval" bir oyun oynamaktadırlar. Tahriklerin en tabii neticesi, memleketin sağlam kuvvetlerinin kemiğine bıçağın dayanması ve Menderesci maskaraların efendilerinin akıbetine uğratılıvermesidir. Bütün M. B. K. idaresi boyunca genç ihtilâlcileri seçim yapmamaya, iktidarın üzerine oturmaya teşvik edenler Demokrasiye paydos demenin Türk toplumu tarafından asla kabul edilmeyeceğini, memleketin sağlam kuvvetlerinin o yoldan itibarlarını yitireceklerini, Türkiyenin tarifsiz karışıklığa düşeceğini hesaplamaktadırlar. Sert tepki teşviklerinin bir kısmı, ilhamını bu düşünceden almaktadır. Yok, tahrikler hakikaten bir takım safdil A.P. kütlelerini, kuvvet bizdedir diye bunun denemesini yapmaya iterse, o zaman da gayeye varılmış olacak, nizam altüst olacaktır.

Hâdiselerin teşhisi budur.

Kuvvetlerin durumu

Hareket, bir tehlike arzetmekte midir? Haftanın ortasındaki gün, Başbakanlıktaki toplantıda buna "Evet" denildi Ama bir şartla: "Mevcut kanuni tedbirler yürütülmediği takdirde..." Halbuki bu konu başkentte görüşülürken memleketin dört bir tarafındaki genç ve aydın savcılar. genç ve yaşlı memleketçi yargıçlar harekete geçmişler, görevlerini yerine getiriyorlardı. Bırakınız Tedbirler Kanununu, Anayasanın sadece Girişini okumak yapılan marifetin manasını ve kanun önündeki yerini gözler Önüne sermeye yetmektedir.

Hükümet, İnönünün başkanlığında toplantı halinde
1 numaralı ders: Sakin olunuz!

Gerçek şudur ki, tahrikler bir tehlikeli oyundur. Tehlikesi, artan cüretle gözlerin kararmasıdır. A. P. idarecileri, işin bu kendileri için felaketli noktaya gitmesine mani olabilecekleri, tansiyonu hep yüksek tutmakla beraber frenleri işletebilecekleri, neticeyi Parlamentonun içinde bir manevi baskı ve perişanlık havası içinde alabilecekleri ümidindedirler. Haftanın sonunda, Hükümetin yeni tedbire gitmeyeceği anlaşıldığınla

"İşte, korktular" yollu ballıkların suçu işleyen gazetelerde yer alması, manevranın gayesini daha iyi açığa vurmuştur.

Halbuki her şey göstermektedir ki suç, yeni tedbirler değil, mevcut tedbirlerle cezasını bulacaktır. Nitekim, azıtanlar bugün adalet önündedirler. İktidar oyuna gelmemiş, itilmek istediği aşırılığa gitmeyince karşı tarafın oyununu bozmuştur. Hislere yumuşaklık, sinirlere biraz daha sükûnet geldiğinde gayretin sabun köpüğünden fazla tesir bırakmamış olduğu daha iyianlaşılacaktır. Türkiye için istikrarın bozulması konusunda hiç bir ciddi tehlikenin bulunmadığı, haftanın sonunda anlaşılmış oldu.

Hâdiseler, Meclis içinde Başbakana tevcih edilmiş bir sözlü soruya vesile verdi. Ama bu vesile de, İnönünün bu hafta ortasında milletin temsilcilerine ve dolayısiyle millete durumun ne olduğunu, nerede bulunduğumuzu, İktidarın tutumunun ne olacağını, hadiseleri nasıl gördüğünü yakın maziden hatırlatmalar da yaparak bildirmesinin ve geniş bir iç politika konuşması yapmasının fırsatını teşkil edecektir.

M.B.K.

Bıçak ve kemik

Bitirdiğimiz haftanın içinde, A. P. nin ve organlarının tahrikleri bir zümre için nihayet bardağı taşıran damla oldu. Bardak, bir süredir ağzına kadar zaten dolmuştu. Ama haftabaşının hücumları, artık İhtilalden sonraki tutumları ve politikaları; memleketi idare ediş tarzları dolayısiyle değil, doğrudan doğruya İh tilalı tertipleyip başarıya ulaştırdıklarından dolayı kendilerini kusurlu, günahlı bulunca M. B. K. üyeleri feveran etmekten kendilerini alamadılar.

Tabii, bu feveran tarzı her ihtilâlcinin kendi tabiatına uygun şekilde oldu. Bundan dolayı da tamamiyle haklı durumlarında bile, bazıları ötekilerin yüzünden gene antipatik görünmekten kurtulamadılar. Bu, ekip halinde olmanın talihsizliğinden başka bir şey değildir. Bugünkü neticenin baş mimarlarından Sıtkı Ulay, 22 Şubatçıların kılavuzu Kadri Kaplan çatlak seslerini duyurur duyurmaz, çok daha kuvvetli görünebilecekken bu avantajdan mahrum kaldılar. Halbuki topyekûn çok olgun, çok oturaklı, çok iyi hazırlanmış, tok bir halde tekrar kendilerinden yana olmuş umumi efkârın karşısına çıkabilirlerdi. Bu, kendilerine yapılan hücumlardan bin misli kuvvette bir mukabele olurdu ve bir anda siyaset hayatının ön planına geçebilirlerdi. Ama bunun için, sinirlerine hakim olacaklar ve kuru sıkı lâflardan kaçınacaklardı. Komite üyelerinin bu düşüncedeki ekseriyetini, hep o belirli ekalliyetin boş çıkışları baltaladı.

Meselâ Sıtkı Ulay, orada burada, tahriklere karşı infial ifade edenlere:

"— Canım bunun çaresi de yok değil ki.. Onları buraya biz getirdik. Biz ve bizimle beraber olanlar gönderir" dedi. Sonra, eliyle arka cebinin bulunduğu noktayı işaret ederek:

"— Üstelik herşeyin çaresi bulunur" diye bir kahkaha attı.

Her halde bununla, davaya iyilik ettiği kanısındaydı!

Kadri Kaplana gelince o:

"— Azizim, artık 27 Mayısçı, 14 ler, 22 Şubatçılar filan diye bir şey yok. Parça parça hareket etmemek lazım. Zira, işin içine gene kelle girdi. Ya bit, ya onlar.." diye palavralar sıkıyor ve elmalarla armutları birbirine karıştırıyordu. Nitekim bun. lar, İhtilâlcilerin zayıf tarafları oldu. Ama Komite ekseriyeti, bıçağın hakikaten kemiğe dayanmış olmasına rağmen daha olgun ve olumlu davranmayı bildi.

Komite toplanıyor

Haftabaşının gazeteleri ve yaratılan hava, şirretlik ve şamata M. B. K. cıları derhal yanyana getirdi. Haklı olarak seslerini yükseltmek ve vaziyet almak lüzumunu duydular. Şurası, aklıbaşında herkes tarafından bilinen bir gerçektir ki şahıs şahıs İhtilalciler. yıktıkları, menfaat şebekesinin açıkta kalmış silâhendazları tarafından en tahammül edilmez hücumlara maruz bırakılmakta, şereflerini, haysiyetlerini zedeleyen imâlara, isnatlara hedef yapılmakta, türlü çamurlar ve iftiralar fütursuzca atılmaktadır. Ama bunların karşısında onların, vicdanından emin ve müsterih bir Buda sabrıyla acı tebessümden başka mukabele göstermeğe tenezzül etmemesi M. B. K. üyelerini çok, belki kendilerinin dahi tahmin etmediği kadar çok yükseltmiştir. Ancak, haftabaşının yayınları şahısları aşıp hareketin kendisini kötülemeye kalkışınca Tabii Senatörler kendi Gruplarında Ur araya geldiler. Arkadaşlarından ayrılmış bulunan Osman Köksal, kendileriyle artık birlik değildi. Onun dışında, etrafında bir zamanlar - memleket kaderine tesir eden müzakerelerin cereyan ettiği elips masanın başına oturtulduğunda sadece üç kişi yoktu. Özkaya izinli, Tunçkanat vazifeli, Okan ise rahatsız olduğundan başkentte bulunmuyorlardı. Toplantıya Muzaffer Yurdakuler başkanlık ediyordu. İhtilalciler Anayasanın kendilerine tanıdığı haktan istifade ederek Tabii Senatörler olarak T. B. M. M. ne girdikten sonra da törelerini bozmamışlardır. Tabii Senatörler aynen İhtilal günlerinde olduğu gibi Grup başkanlığını alfabetik sıraya göre yapmaktadırlar. Her üç ayda bir başkanlık birisine isabet etmektedir. Bu sıralarda Başkanlık, Komitenin güler yüzlü Albayı Yurdakulerindir.

Toplantıda bulunanlar her hareketleriyle sinirli olduklarını belli ediyorlardı. Genç Emanullah Çelebi ziyadesiyle hırçın, öfkeli, rengi beyaz-

Kulağa Küpe

Coğrafya dersi

Pala Paya, yeni yurt seyahati için hareket noktası olarak Kayseriyi seçmiş. Bunu, gürültüyle ilan ediyor. Eee, af edebiyatı yapacak ya..

Yalnız, coğrafyanın bir kaidesini pek unutmasa. Hani malum ya, dünyanın yuvarlak olduğunu söyledikten sonra "Bir noktadan hareket eden kimse hep aynı istikamette gitti mi, en sonda kendini o hareket noktasında bulur" derler de..

Hıfzı Oğuz Bekata
Dağlara kar

laşmış, hatta yerinde oturamaz hale gelmişti. Ağzında devamlı bir cümle dolaşıyordu:

"— Bıçak kemiğe dayandı.. Bıçak kemiğe dayandı."

Toplantının ifrat körükçüsü Kadri Kaplandı. Mütemadiyen hareket ediyor, mütemadiyen elleriyle kollarıyla işaretler yapıyor ve:

"— Hadlerini bildirmek gerekli, artık bir araya gelmek lazım" diyordu. Elips masanın etrafına toplanan ihtilâlin öncülerinin büyük bir kısmı ayaktaydı. Mütemadiyen sigara içen Mucip Ataklı bir tebliğ yayınlamalarını ve tebliğde son derece sert davranılmasını istedi. Kimsenin bu teklife bir diyeceği çıkmadı. Sakin tabiatlı Suphi Gürsoytrak bile dudaklarını ısırmakta, sigara tiryakisi olmayan Sami Küçüğe gelince, hangi cinsten olursa olsun, sigaranın birini söndürüp birisini yakmaktaydı.

M. B K üyelerinin bu toplantısı sonunda bir bildiri yayınlandı Bildiri Ahmet Yıldız tarafından kaleme alındı. 27 Mayısa karşı olanlara sert bir ihtar mahiyetindeydi.

Bundan sonrası

İhtilalciler, kendilerine ihtilâlin darbesini vurma görevini vermiş olan kuvvetlerle temaslarını muhafaza etmiyor değillerdir Nitekim, tesrii statülerinden faydalanarak o kuvvetlerin görüşlerini kriz zamanları gerekli kimselere bildirmekten kaçınmamaktadırlar. Tabii Senatörler bu kuvvetleri idare etmemektedirler. Tabii Senatörler bu kuvvetleri temsil de itmemektedirler. Ama aralarından bir grup -her halde Ulayla Kaplan tipi olanlar değil- bu kuvvetlerle fikir ve ideal birliği içindedirler, onların mutemet vazifelileridir. O kuvvetlerin temayüllerini gerektiğinde açıklamaktadırlar. Bu temayül, şimdi, hiç bir aşırılığa kaçılmasına lüzum olmadığı ama hiç bir aşırılığa da daha fazla müsamahayı sureti katiyede göstermeme merkezindedir. Bu bakımdan, Hükümetin tutumu yüzde yüz desteklenmektedir.

M. B. K. cılar, toplantılarına devam etme kararı verdiler. Plânları, 27 Mayısa yeniden bir tecavüz olursa derhal mukabele etmektir. Anayasanın kendilerine tanıdığı haktan şimdilik faydalanarak tesrii vazifelerine devam etmek niyetindedirler. Ancak aralarında, Tabii Senatörlüğün tamamiyle yıpratıcı hale geldiğinin hissedildiği anda bu sıfattan toptan sıyrılmanın doğru olacağı kanaatinin taraftarları mevcuttur. Bunlar zamanın gelmesini ve bu anın iyi tesbit edilmesini istemektedirler.

Bütün bunların dışında bilinen, M. B. K. cıların son derece üzgün olduklarıdır. Nitekim heyecanlı kurmaylar, Kalmaz gecesinde bir gazeteci, 27 Mayısla ilgili hatıralarını anlatırken çok duygulanmışlar ve o koca adamlar, o sert ihtilâlciler kendilerini tutamayıp hüngür hüngür ağlamışlardır.

C.H.P.

Sahipsiz kişiler

İnönü, dörde katlanmış kağıdı itinayla açıp, içinde "Kemal Satır" yazılı ibareyi okuduktan sonra diğer açılmış kâğıtların arasına koydu ve bir yenisini alarak okumağa koyuldu. Bu sırada Kemal Satırın arkasında ayakta duran C. H. P. Gençlik Kollarıyla ilgilenmeğe görevli Ferda Güley, gene ayakta duran Grup Başkan Vekili Suphi Baykamın kulağına eğilip:

"— Şu Gülek parti içinde iki adamla uğraştı, ne gariptir ki, biri Grup Başkan Vekili oldu, diğeri Genel Sekreter" dedi.

C. H. P. Genel Başkanı İnönü bu sözlerin bittiği sırada açtığı bir başka kâğıtta da aynı ibareyi okumuş ve kâğıdı diğerlerinin yanına koymuştu. Kâğıt yığınında kümeleşen oylardan şimdiye kadar açılanlar arasında Kemal Satırdan başkasına rastlanmamıştı. Daha tasnifin ortasında Kemal Satırın C. H. P. Genel Sekreterliğiyle görevlendirileceği anlaşıldı.

Ahmet Yıldız
Kalem efendisi

Geride bıraktığımız hafta içinde, D. P. mirasının paylaşıcıları geniş çapta 27 Mayıs aleyhinde bir kampanya açınca C. H. P. içinde büyük bir kıpırdanma başgösterdi. Meclis Grubunda ortaya çıkan kıpırdanma aslına bakılırsa usun zamandan beri mevcuttur. Ancak, zaman zaman küçük meseleler hallinde ortaya çıkan kıpırdanış bu defa büyücek bir direnme şeklini aldı,

C. H. P. milletvekilleri, D. P. mirasçılarının kampanyalarıyla birlikte teşkilâtın büyük baskısına maruz kaldılar. Her birine seçim, bölgelelinden yüzlerce telgraf, mektup geldi. Hâdiseye seyirci mi kalınacaktı? Yoksa bu defa işin üzerine eğilinilecek miydi? Teşkilât bunu soruyor, C. H. P. den bir hareket bekliyordu.

İşin aslı aranırsa bu baskı yeni değildir. Aylardır, teşkilâtın milletvekillerine şikâyeti sürüp gidiyor ve C. H. P. Merkezi teşkilâtı sahipsiz bırakmakla itham ediliyordu. Teşkilâtın büyük derdi, karşı tarafın alabildiğine at oynattığı meydanda birtek karşı koyma hareketi yapmaması, ezik kalması, sahipsiz bulunmasıydı. Bir milletvekiline başvuran C. H. P. li işlerinin yürütülmesi babında kati red cevabı alıyor, C. H. P. li Bakanlara vurulan başlar orada kalıyordu. 10 yıllık muhalefet devrikoptu. C. H. P. teşkilâtı tutulamayakompleksi içinde Genel Merkezi mütemadiyen sıkıştırmaktaydı. Bütün bunların üzerine bir de karşı tarafın 27 Mayıs aleyhine açtığı amansız kampanya binince, ipler tamamen koptu. C. H. P. teşkilâtı tutulamayacak hale geldi.

10 yıldır, illerindeki teşkilâtın başında dişe diş uğraşmış ve pek çoğu genç olan C. H. P. li milletvekillerini, olayların böylesine cereyanı harekete geçirdi, daha doğrusu biraz daha hızlandırdı.

Haftanın başında pazartesi günü, C. H. P. li genç grubun ağzı laf yapanlarından Bolu milletvekili Kemal Demir ve arkadaşları toplandıklarında ortaya bu konuyu attılar. Nurettin Özdemir, Turan Şahin, Zeki Baltacı, Şevki Aysan, Mehmet Sağlam sohbetleri sırasında ertesi gün Gruba meseleyi getirmeyi ve kesin bir karara varılmasını tartıştılar. Hatta bizzat Genel Başkandan bile durumun açıkca sorulmasını ve Hükümetin daha ne kadar böyle davranacağının izahını istemeyi akıllarına koydular. Gençlerin sözcülüğünü Ke-

mal Demir yapacaktı. Zira Demirin Grup toplantısında sözü birinci sıralardaydı.

Aynı gün, C. H. P. içinde bir başka grup meseleyi bir başka yönden tartıştı. Emin Paksüt, İbrahim Öktem, Coşkun Kırca ve Turan Feyzioğlu grubu son tahrikleri. Tedbirler Kanunu yönünden inceleyip meseleyi Grupta tartışmayı kararlaştırdılar.

Grup ve bir tebliğ

Haftanın başında C. H. P. Grubu toplandığı zaman hava böyle gergin, meseleler böyle çapraşık ve kararlar böyle kesindi. Nitekim saat 10'da başlayan Grupta, başlarda Konuşan Emin Paksüt bütün gücüyle, 27 Mayıs ve 27 Mayıs Anayasasına karşı olanlara yüklendi. Paksütün konuşmasında Hükümetle ilgili fazla söz yoktu. Ama konuşmanın altında bazı çareler düşünülmesi gerektiği seziliyor, hele açıktan mücadeleye girişilmesi alenen isteniyordu.

Diğer tarafın ilk sözünü Kemal Demir söyledi. Genç milletvekili yana yakıla teşkilatın durumunu izah etti. Karsı tarafın hareketlerine seyirci kalınmağa devam edilir, teşkilâtın ezilmesinin önüne geçilmezse durumun çok daha vahim şekle gireceğini ve toparlanmanın imkânı olmıyacağını belirtti. Demirden sonra aynı fikrin savunucusu Nurettin Özdemir adeta ateş püskürdü. Karşı cephenin behemehal sindirilmesi gerektiğini söyledi. Sükûnetiyle tanınmış Bursa milletvekili Sadrettin Çanganın konuşması ise arkadaşlarını şaşkına çevirdi. Çanga 27 Mayıs aleyhine açılan kampanyanın teşkilât üzerinde yaptığı tesiri izah ettikten sonra seçim bölgesinden yeni geldiğini ve herşeye rağmen C. H. P. li vatandaşın diğer siyasi partilere mensup kişilerden daha fazla müşkül durumda bulunduğunu ve tel tel olmuş sinirlerin kopacak hale geldiğini ifade etti.

İnönü kürsüye çıktığında saatler 11'i geçiyordu. C. H. P. Genel Başkanı bir parça üzgün, biraz kırılmış, biraz da sinirliydi. Başbakan ve C. H. P. Genel Başkanı konuşmasında iki nokta üzerinde durdu. Birincisi karşı tarafın yayınıyla, hare-

... ama iğrenmek herkesin hakkı!

Şimdi, şu satırları okuyunuz:
İhtilâlciler ne yaptı?..
Gideceğiz diye millete söz vermiştiler. Gideceklerdi. Gitmeye kararlıydılar.

Ama hem gitmeye kararlıyız diyorlardı, hem de ancak gitmemeğe kararlı itinalıların girişecekleri çetin işlere, sarsıntıları sosyal bünyemizde yıllarca sürecek işlere girişiyorlardı.

"Kardeş kavgasına son vermek", "Kısa zamanda seçimlere gitmek", "Memleket kaderini vatandaşın iktidara getireceği çoğunluğa teslim etmek" için bir İhtilal yapmıştılar.. Memleketin savunma gücünde, kültür yapısında, sosyal varlığında reformlar yapmak için değildi bu ihtilal!

Öyleyse sekiz bin subayı, üstünkörü bir incelemeyle Ordudan koparmaya, emekliye ayırmaya ne hakları vardı?..

En az sekiz bin aileyi yüreğinden yaralayan bu işlem azmış gibi, selahiyetsiz ellerini bir de Üniversiteye attılar: Yüz kırk yedi ilim adamı, ayıp ötesi fısıltılırla gizli gizli suçlandırılarak kürsülerinden koğuldu!

Gün görmüş İnönü, otuz yıl memleket idare etmiş C.H.P. bunun da dilsiz seyircisi oldu!

Bu satırları yazan adam kimdir, biliyor mununuz? İhtilalden sonra "Seçimlerin bir önce yapılmasında sayısız milli menfaat" vardır diyen İsmet İnönünün karşısına İhtilalcilerin celalli bir savunucusu olarak dikilen ve "Yoo, Paşam!" Memleket kırk yılda bir dinamik, canlı, idealist idareciler buldu. Rahat bırak onları, fikirlerini gerçekleştirsinler. Onların idaresine biz daha muhtacız. Köklü reformları ancak onlar yapacaklardır. Bütün bu işlerini bitirecekler, öyle gideceklerdir. Sen, bir an önce iktidara gelmek için erken seçim istiyorsun. Yağma yok!" diye yazan adam. İhtilâlcilerin devri kapandığında ise İsmet İnönüye "Affet

Yusuf Z. Ortaç

beni. Paşam! Ama sen ne kadar iyi görmüşsün. Ah, İhtilâlciler keşke senin sözünü dinleselerdi. Erken seçim isteğin bir kehanetmiş, kehanet! Ben ne halt ettim de, onun karşısında vaziyet aldım.." diyen adam..

Ziyadesiyle meşhur, Yusuf Ziya Ortaç!

Yusuf Ziya Ortaç! Sanatkar, eli iyi kalem tutan, nüktedan, şair, ince, zarif bir İstanbul efendisi. Ama, Paşa konaklarından geçinen o eski tip. Konaktaki Paşa kim olursa olsun. Paşa nasıl adam olursa olsun. Paşanın karakteri ne olursa olsun. Tip, bahşişini aldığı ve gününü gün ettiği müddetçe onun kulu kölesidir. O gidip başkası gelince de, yeni gelenin.. Kar yolu hangisidir? Bizimki o yolun üstündedir. Hangi borunun öttürülüşü şöyle rahat, şöyle gamsız, şöyle keyifli hayatı sağlıyor? Bizimkinin ağrında o boru vardır. Sanki hiç bir şey olmamış gibi Sanki bir evvelki adam kendisi değilmiş gibi.

Ama talihsizlik nedir, bilir misiniz? Aradan geçen bunca yıla ve bunca devire rağmen iğrenme de duysak, tiksinti de duysak bu zayıf karakterli kapı kulu sanatkarlardan Babıaliyi kurtaramamış olmamız.. Külhanlar! O kadar sevimliler ve işlerini öylesine de hoş yapıyororlar ki hani konaktaki Paşa siz olsanız, öteki Paşalardan farklı davranmanız kabil olmayacak.

Bari Akbabacı, bu tiplerin sonuncusu olsa. Zira insanlığın bu hali, insanı hakikaten insanlığından utandırıyor.

ketleriyle giriştiği kampanyaya karşı takınılacak tavır, C. H. P. nin tutumuydu. İnönü, Hükümetin mevcut kanunlar çerçevesinde durumu izlediğini belirtti ve daha fazla tedbir almanın neticelerinden bahsetti. Sonra:

"— Örfi idare mi teessüs edelim beyefendiler?" diye sordu.

C. H. P. Genel Başkanı Hükümete yöneltilen sözlerin arkasından alınacak tedbirlerin neler olduğunun da belirtilmesini ve bunların üzerinde elbette ki durulacağını söyledi. Başbakanın konuşması, C. H.P. Grubunda birden geniş yankılar uyandırdı ve sert hatiplerin ateşine su serpti.

İkinci kısımda İnönü, Teşkilâtın durumunu ele aldı. Böylesine baskı, böylesine hareketlerin Türkiyede yeni bir partizan zihniyeti doğurabileceğini belirtti ve genç milletvekillerine teşkilâtın düzenlenmesi tavsiyesinde bulundu.

Grup, İnönünün toplantıyı terketmesinden sonra, neler yapılabileceğini konuştu. Naim Tirali 27 Mayıs aleyhinde yayın yapan bir grup gazetenin. bunlara ayak uydurmaya çalışan diğerlerinin Resmi İlanlar vasıtasıyla yola gelebileceğini belirtti. Resmi İlanların kesilmesi veya azaltılması halinde yayının durdurulabileceğini ifade etti. Tartışmalar sonuca bir tebliğle bağlandı. C. H. P. Grubunun tebliği hakikaten karsı tarafın aleni hücumlarına tam manasıyla cephe atandığını açıkça ortaya koyuyordu. Tebliğin ilk paragrafı 27 Mayıs İhtilâlinin C. H. P. tarafından sonuna kadar savunulacağını belirtmekteydi ve sözler yuvarlak olmaktan uzaktı.

C.H.P Meclisi toplantı halinde
"Uyun Sunam, derin uykudan!"

Esas mesele

Meselenin ikinci ve önemli kısmı Parti Meclisinde halledildi. C. H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalın hastalığı dolayısiyle istifası, yerine bir yenisinin seçilmesini gerektirince teşkilât meselelerinde bilgili bir isim tereddütsüz vazifeye çağırıldı. Kurultaya kadar Genel Sekreterliğe getirilen Kemal Satırın çok oy toplaması bu sebeptendir. Satır, C. H. P. içinde teşkilâta olan yakınlığıyla tanınan bir siyasidir. Satırın Kurultaya kadar bu görevi ifa etmesi C. H. P. içinde mevcut teşkilât problemlerinden bir çoğunu muhtemelen halledecektir. Ama şimdi, Kurultayda tereddütsüz oy toplayacak Aksal gidince, Genel Sekreterlik için bir yarış başladı. Kasım Güleğin şansı bulunmadığından o hizbin adayı olarak Nihat Erim hemen starta koştu. Erim, Gülekten oturaklı olduğundan daha başkalarının da gözünü boyayabileceği ümidindedir ki o konuda fena halde yanılmaktadır. Zira, C. H. P. nin kaderini Erim tipi bir adama tevdi edebileceğini sanmak için ya Erimi, ya C. H. P. yi hiç tanımamak lâzımdır. Şimdilik görülen "gününün geldiğini sanan" Erimin Kurultay karşısına çıkmaya yeltendiği takdirde bütün ömrünün en güzel dersini alacağıdır.

Cuma günü 10 da toplanan Parti Meclisi münhasıran teşkilâtın derlenip toparlanmasıyla ilgili meseleleri konuştu. Süratle kongrelerin yapılması ve milletvekillerin seçim bölgelerindeki kongrelere mümkün mertebe iştiraki istendi. Böylece dert-

li C. H. P. teşkilâtının dertleri biraz azalabilecektir

A.P.

Tavşana kaç, tazıya tut!

A. P. Cumhuriyet Senatosu Grup Başkanı Ferit Alpiskender konuşmasını bitirip kürsüyü terketmeğe hazırlandığı zaman, Senatoda bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Alpiskenderin konuşmasını arada sırada müdahalelerle kesen senatörler adeta mumya kesilmişlerdi. Sıralardan ne bir alkış, ne bir söz, ne de bir kıpırdanma görüldü. Alpiskender kürsüden indi ve ayak sesleri salonun her köşesinden duyularak yerine oturdu.

A. P. Grup Başkanının kendi Grubunca da alkışlanmayan konuşması, A. P. Grubu adına yapılmıştı. Günlerdir devanı eden 27 Mayıs İhtilâline karşı yayınla ilgiliydi. Bu yayının A. P. tarafından da tasvip görmediğini belirtiyordu. Memlekette karışıklık çıkarmak isteyenlerin, A. P. de karşısındaydı. Ancak, yayınlar karşılıklı yapılıyordu. İhtilâlin karşısında olan basına cevap verenlerin neşriyatı da, yabana atılır cinsten değildi. A. P. bunu da tasvip etmiyordu. Velhasıl bu konuda A. P. nin tasvibine mazhar olan tek şey yoktu.

Başkanlarını dinlemeye mecbur olan Senatörlerin konuşma bitince doğrusu elleri birbirine gitmedi. A. P. li müfritler Alpiskenderin konuşmasını tasvip etmemişlerdi, A. P. li mutediller, Alpiskenderin konuşmasını lüzumsuz addetmişlerdi. Senatodaki diğer siyasi partilerin ve Tabii Senatörlerin ise konuşmayla ilgilenmeleri için fazlaca bir sebep yoktu.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde muhalefeti temsil eden iki partiden daha fazla sayıya sahip olanında. ki bu hal, olayların tabii sonucudur. Geride bıraktığımız hafta içinde, ortaya çıkan olayların havasına ve tansiyonuna kendisim bir türlü adapte edemiyen A. P. yöneticileri bu konuda ciddi toplantı bir tarafa, Meclis koridorlarında bile yanyana gelmek imkânını bulamadılar. Olayları herbiri kendi objektifinden mütalea etti. A. P. nin meşhur bildirisi de bu şekilde görse hararetle:

O gün Meclis koridorunda, Ertuğrul Akça hangi basın mensubuna göre hararetle:

"— Bir tebliğimiz var, alın" diye fetva veriyor, aceleci adımlarla, bir koridordan diğerine geçiyordu. A. P. Genel İdare Kurulu adına yasılan tebliğ son derece gariptir. Şaşkın A. P. yöneticilerinin kendi idare ettikleri yayın karşısında bizzat

Unutulmayacak bir politikacı

İsmail R. Aksal

Devirler gelip geçecek, çok politikacılar görülecek, ama bir adam, İsmail Rüştü Aksal unutulmayacak. C. H. P. nin son Genel Sekreteri sağlığının müsaade etmemesi dolayısıyla siyaset hayatından simdi çekilmek zorunda bulamıyor. Dostu ve hasmı, bu memleketin iyiliğini düşünen herkesin ortak dileği Aksalın Türk, politikasından gaybubetinin temelli olmaması, kısa sürmesidir. Vatan, Aksal tipi politikacıların elinde selamet yolunu terketmeyecektir.

Hiç kimse, İsmail Rüştü Aksalın siyaset hayatımıza bir yeni hava, bir yeni ruh, bir yeni ş e k i l getirdiğini inkâr edemez. Türk politikası, Cumhuriyetten bu yana, savaş meydanından başlarında zafer çelenkleriyle gelmiş iki "üstün adam"ın birinci derecede tesiri altında kalmıştır. Ama "üstün adam"lar ancak bir takım tarihi şartların neticesi olduğuna ve tarihi şartlar, tabiatları icabı her gün gerçekleşmediğine göre "herkes gibi adam"ların millet kaderini ele almaları mukadderdir. Sâdece Demokrasidir ki bu yem idarecileri bulup çıkarır.

Bizim Demokrasimiz, sıranın üstüne çıkan bir çok sıradan adamı muhalefette veya iktidarda kudret mevkiine getirmiştir. Bunların pek çoğunun talihsizliği, kütleleri kendi seviyelerine yükseltecek yerde kütlelerin seviyesine, hatta onların içinde de en seviyesizinin seviyesine inmeyi akıllılık sanmış olmalarıdır. Adına "Menderes Ekolü" denilebilecek o tarzın bir takım kimselere geçici başarılar kazandırması, Demokrasi devrinin politikacıları arasındaki, yarışı o istikamete itmiştir. Şöyle bir etrafa bakıldığında o ekolün mensuplarını C. H. P. de de, C. H. P. dışındaki partilerde de görmemek imkânı yoktur. Yeni yetişen siyaset adamları arasında bir ekseriyet ise, ucuz zaferlerin sırrını ve tılsımını o yanda görmektedir. Bu talihsizlik denizi içinde sâdece ve ilk defa olarak İsmail Rüştü Aksaldır ki gerçek değerlerin suni ve sahte şöhretlerin karşısına dikildiklerinde galip gelebileceklerim, politikada galip gelebilmek için entrikacı olmanın şart bulunmadığını parlak bir şekilde ispat etmiştir. İhtilâlin öncesinde, İhtilâlin içinde ve intikal devrinin başında partinin 2. Adamı olarak bir Aksala sahip bulunmuş olmak C. H. P. nin en büyük mazhariyetlerinden birini teşkil etmiştir. Yarın, bir takım gerçekler daha iyi anlaşıldığında, hâdiselerin aldığı seyirde İsmail Rüştü Aksalın rolü açık şekilde ortaya çıkacak ve ona karşı milletçe duyulan takdir hislerine minnet duyguları da eklenecektir. Tabiatının ve bünyesinin verdiği bütün handikaplara rağmen fikir ve inanç bakımından bir kaya kadar sağlam olmasıdır ki Aksalı C. H. P. nin unutulmaz "Büyük Genel Sekreter"lerinden biri yapmıştır.

Onun misali partilerin lider tabakasındaki genç aydınlar tarafından gereği gibi takdir olunsa ve yolunda gidenler çok olsa.. Memleketin mutluluğu artık her şeyden çok buna bağlıdır.

Ragıp Gümüşpala Şinasi Osma ile
Adam adamı nerede bulur?

takındıkları tavrı, siyasi teşekkülün en yüksek organı olan Genel İdare Kurulunun tutumunu tebliğden anlamağa imkan yoktur. Genel İdare Kurulu malûm gazetelerdeki yayınla beraber olmadığını yarım yamalak söylüyor, işi fazla kızıştırmamak, doru kaçırmamak için de mümkün mertebe lâkırdıları yuvarlıyordu.

Bildiri Yassıada avukatlarından Ertuğrul Akça tarafından kaleme alındı. Genel Başkana şöylece telefonla okundu. Gümüşpala herzamanki gibi bildiri konusunda fazla birşey söylemedi. Açıkçası, Genel İdare Kurulu üyelerinden büyük bir çoğunluğun -bilhassa Irkçı Ekalliyet grubunun- tebliğden haberleri bile yoktu.

Nitekim, tebliğin basına intikali, yayın yapan organları kızdırdı. Tasvir hariç, tebliğ hiçbirinde yer almadı. Hele Yeni İstanbulcular o derece sinirlendiler ki, Irkçı Ekalliyet buna kargı bir bildiri yayınlamayı bile düşündü.

Başka yönden hareket

Bildiri Genel İdare Kurulu üyelerinden pekçoğu üzerinde soğuk duş tesiri yaptı. Meseleyi tartışma imkânı da ellerinde yoktu. Gümüşpala hemen ertesi günü Doğu illerine bir geriye çıkmıştı. Yayınları benimsenmiyen gazeteler, Genel Başkandan hırslarını bu geziden tak satır balısetmemekle aldılar. Ta ki Gümüşpala bildirinin aksi sözleri söyleyip, yeniden dümen suyuna girinceye kadar.

Irkçı Ekalliyet, gerilemeyi kendisine yediremedi. Meclis Grubundaki hakimiyetleri yoluyla hücuma yeltendi. Nitekim hücum meyvesini verdi ve Millet Meclisinde büyük arbedeye sebep oldu. Gökhan Evliyaoğlunun, Irkçılık ve Turancılıkla itham edilen gazetesi dolayısiyle Millet Meclisinde kürsüye çıkması ve Yurtbilgisi kitaplarında sık sık rastlanan tariflerle savunmasını yapması, Y. T. P. li Recai İskenderoğlunu yeniden kürsüye getirdi. Olay öylesine gelişti ki, A, P. Grubu birden Evliyaoğlu ve Irkçı Ekalliyetin savunmasını üzerine alıverdi. Ama, Meclis kürsüsünde genç İskenderoğlu tarafından feci bir mağlubiyete uğratıldı. Hele genç İskenderoğlunu Barzaniyle münasebattar kılan konuşmadan sonra A. P. feci şekilde ricata mecbur oldu ve perde haftanın sonunda böylece kapandı.

Diğer bir çelişme A. P. nin Senato Grubunda mevcuttur. Senato grubu basit Parlamento taktiklerini bile idare edemiyen Grup İdare Heyetinin değiştirilmesi yolunda önümüzdeki günlerde harekete geçecektir.

Hareketin gerekçesi, Senatoda son müzakereler sırasında İdare Heyetinin aczi ve ne yaptığını bilmezliğidir. Ancak bütün bunların gene lafta kalması, Meclis koridorundaki kahve içilen köşelerde konuşulup, oralardan dışarı çıkmaması da büyük bir ihtimaldir. Bu ihtimali tarafların cesaretinden çok, ümitlerin kırılmış olmalına bağlamak gerekmektedir. Her türlü hareketin sonunda eskisinden daha kötü neticelerin elde edilmesi çıkışı yapacak olanları devamlı tereddüd içinde bırakmaktadır.

Ve ayrıca

Bunun yanında Genel Başkan Gümüşpalanın nasıl oynayacağı A. P. li politikacılar içinde bir türlü an-

A. P. li milletvekilleri kuliste
Kazan dibin kara...

laşılamamıştır. Genel Başkanın Meclisin tatili sıratında cereyan edan bir hikayeci A. P. liler arasında dillere destandır.

Hikayenin kahramanları Orhan Süersan, Yusuf Demirdağ ve Genel Başkan Gümüşpaladır, Meclisin tadili sırasında Ege illerinde Genel Başkanlığa adaylığını koyacağını belirten Yusuf Demirdağ hakkında Gümüşpalaya yapılan ihbar Genel Başkanı çileden çıkarmış ve Genel İdare Kurulunda partiye yeniden ithal edilen Demirdağın ihracı için çareler aranmıştır. Bu ihraç teklifini Süersanın yapmasını isteyen ve kendisinin yapmasının doğru olmıyacağını belirten Gümüşpala emekli albay Süersana, olayla ilgili bir takrir verdirmiştir. Ancak takririn müzakeresine başlanılmak üzereyken Gümüşpalanın, böyle bir laleme şiddetle muhalefet ettiğini gören Orhan Süersan, takririni geri almış ama, Gümüşpalayla aralarında olan köprülerin hepsini atmıştır.

Ferit Alpiskender
"Tanburem ne çuyem..."

A. P. şimdilik yüz yarinden sızıltı yapan bir düdüklü tencere halindedir. Tencerede düdüğünü öttürebilen de Irkçı Ekalliyet grubundan başkası değildir.

Plânlama

Arenada

Bu satırların okunmakta olduğu sırada, Türkiyenin 1 numaralı davası, plânlı kalkınma işi son safhasına gelmiş olacaktır. Hafta biterken 5 yıllık Plân Kabinede oybirliğiyle kabul edildi ve Büyük Meclise sunuldu. Şimdi Meclis, önce tesbit edeceği usulle Plânı görüşecek ve kanunlaştıracaktır. Usulün tesbitinde bazı çatışmaların olacağı anlaşılmaktadır. Zira, eşeğini dövemeyenin semerini dövmesi tarzında, Plâna hücum edemeyenler bunun bütünlüğünü bozacak ve onu politika cambazlarının elinde

Nedir bu, soytarılık?

Bir devrin vurguncu ve soyguncularının, haksız iktisaplarından kurtulmalarını ve kanun çerçevesi içinde hareketle mükellef adalet mercilerinden beraat kararı almalarını bu milletin aklı başında kütleleri bir süredir ibretle ve hayranlıkla seyrediyor. İbretin sebebi, bir takım kimselere radyolarda başka kimselere küfrettirmekle ikincilerin haksız iktisaplara malik bulundukları kanısını bu halkta uyandırabileceklerini sanmış olan eski M.B. K. üyelerinin düştükleri gaflettir. Ama, klavuzu karga olanın mukadder akibeti bundan başka bir şey değildir. Bu haksız iktisapları takip için mahkemelerin eline bugünkü imkânları ve yetkileri vereceksin, sonra bir netice bekleyeceksin! Hayrete gelince, onun sebebi minareyi çalanların o boyda uydurmaya muvaffak oldukları kılıftır. Elhak, mükemmel çalışmışlardır.

Hata bir defa yapılmıştır. Bu yüzden de hırsızlıkları cümle alemce malûm kimseler şakır şakır "temize çıkıyorlar". Ama, hadisenin dayanılamayacak tarafı malum basının bunları reklâm ediş tarzıdır. Mahkemeye verilenlerin hepsi, sütten çıkmış kaşık derecesinde temizdir! Hepsi, pırıl pırıl vatan evlatlarıdır! Hiç çalmadan, memlekete hizmet etmişlerdir. Bunlara, ihtilali yapanlar tarafından sırf İhtilâl meşru gürünsün diye alçakca çamur atılmıştır. Hırsızlık ithamları sâdece birer bahanedir. Nitekim, bu ithamların hepsini âdil mahkemeler kaldırmaktadırlar. Türkiyede hakimler vardır."

Bu edebiyatı yapan gazetelerden biri, bu çeşit bir muhakemenin hikâyesini anlatırken işin sırrını açığa vurmuştur. Bahis konusu olan, Yüksek Adalet Divanı tarafından müebbet hapse mahkûm edilen bir eski zaman Bakanı, partisinin "Seçim Beyannamemi Filozofu", marifetleri bütün Ankara ve İstanbul eğlence yerlerinin malûmu bir Menderes hempasıdır. Bu adam, üzerindeki yükten kurtulmak için şahit diye baldızıyla bacanağını göstermiştir. Gazete, "zavallı adam"ın hikâyesini şöyle anlatıyor:

"Daha sonra dinlenen, sanığın baldızı ile bacanağı ise, evinde hizmetçi, ahçı ve şoför kullanmadığını, daima kayınpederi tarafından yardım edildiğini ve kendisinin halen 200 lira aylıkla kirada oturduğunu bildirmişlerdir."

Hey, yarabbi! De ki "Adam zaten müebbet hapse mahkûm. Ne diye bunu hâlâ yargılarsın?" Bunun baş üstünde yeri var. Zaten bu mecmuanın görüşü de budur ve aksi yol tutulmakla bir büyük psikolojik hata işlenmiştir. Ama, adamı temize çıkarma, onu masum ve mağdur gösterme gayreti?

Peki, "Hilâl hanım" nereden para bulurdu, onu da söyler misin? "Hilâl hanım"ın faturalarını kim öderdi? "Hilâl hanım"a Paristeki ziyadesiyle meşhur iş adamı Selim bey cebinden mi para verirdi? "Hilâl Hanım"ın Londradaki masrafları kimin cebinden çıkardı? "Hilâl hanım"ın da ev kirası 200 lira mıdır? "Hilâl hanım"lı ve "Hilâl hanım"sız gidilen bütün o eğlence yerlerindeki viski paralarını kim karşılardı ? Hep o, yardım yapan kayınpeder mi? "Hilâl hanım"ı, bir cins kısrak kadar pahalı "Hilâl hanım"ı o mu, sevgili damadı için beslerdi? Cevabı aranacak sualler bunlardır. Cevabı aranacak sual, bir memlekete olan ve D. P. iktidarının keşfi bulunan "arlere borç"ların araya "mutavassıt iş adamları" girdikten hemen sonra nasıl olup ta birden ödeniverdiğidir. Cevabı aranacak sual, "Selim bey"in çevirdiği kârlı işlerdir. Cevabı aranacak sual, Döviz Komitesi diye bilinen kumpanyanın hangi ölçülerle çalıştığı ve transferlerin nasıl yapıldığıdır.

Bir suçlu için "Zaten Allahından bulmuş" demeye karşı kimin itirazı var ki? Ama, bir de onun adına namusluluk taslandı ve bu, ciddi ciddi cümle aleme "yutturulma"ya kalkışıldı mı, işte o zaman insaf duygularının isyan etmemesine imkân yoktur.

Anlaşıldı mı şimdi, haksız iktisaplardan beraatin içyüzü?

kuşa çevirecek bir tertibin peşindedirler. Nasıl Türkiyede herkes, daha lâfa başlarken "Ben Demokrasi taraftarıyım" ve "Ben Atatürkçüyüm" diyorsa, şimdi buna "Ben Plândan yanayım" sözü ilâve edilmiştir. Bir kere Plândan yana olundu mu, bü - tün akan sular durmakta ve ondan sonra her oyun oynanabilmektedir. Ama Koalisyon Partilerindeki hava, kurdun kuzuyu bu sefer pek aldatmadığını göstermektedir. Gerçi Usul Kanunu bugünkü şekliyle sakattır ama, bir başarılı formülün bulunması beklenilmelidir. Bulunacak formül, plânın yabancı andlaşmalar prosedürüne benzer şekilde geçirilmesi olabilir.

Plân üzerindeki son çalışmalar. Danışma Kurulunda cereyan etti.

İnönünün açış konuşması kısa, fakat veciz oldu. Salonu dolduran Yüksek Plânlama Kurulu üyeleri, Üniversite ve çeşitli sendika, federasyon, birlik ve teşekküllerin temsilcileri tarafından ilgi ile takip edilen Başbakan, Plân hazırlanırken karma ekonomi sisteminin esas ittihaz edildiğini, millet ve devlet olarak demokratik nizam içinde, plânlı kalkınmağa kararlı olduğunu kısaca belirtti. Sonra, Danışma Kurulunun fonksiyonuna da değinerek:

"— Sizin fikirlerinizin Plân üzerindeki tesirleri konusunda ne ben ve ne de arkadaşlarım konuşmağa yetkili değiliz. Sadece şunu belirtmek isterim ki, uyarmalarınız Hükümete getirilecek ve müzakere edilecektir" dedi,

İnönü Plânlama Danışma Kurulunda konuşuyor

Son duraktan bir önceki

Temsilciler sıra ile söz alarak, mensup oldukları teşekküllerin planla ilgili temennilerini belirttiler. Bu arada işçi teşekkülleri temsilcisi Bahir Ersoy, bir plânlama komisyonu kurulmasını teklif ettiyse de bir neticeye varılamadı. Müzakereler sırasında bilhassa üzerinde durulan konular şöylece özetlenebilir:

Plânın iç finansmanı temin edilirken enflasyondan kaçınılması ve iç finansmanın vasıtasız vergilerle karşılanmasının doğru olup olmıyacağı veya bunun hangi kaynaklardan Ve nasıl elde edileceğinin kesin olarak tespit ve ilân edilmesi.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonunun en kısa bir samanda gerçekleşmesi.

Otomasyona gidildiği takdirde işsizlik artacağından durumun yeniden tetkik edilmesi.

İş ve İşçi Bulma Kurumunun bütün yurda teşmili.

Doktorluğun Sosyalizasyonunun bütün yurda teşmili.

Turizme yatırılan paranın arttırılması.

Köy Enstitülerinin açılması.

Mesken sektöründen Tarım sektörüne aktarma yapılması.

Temennilere cevap veren Planlama teşkilâtı yetkililerinden sonra söz alan Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu, Plânda Özel ve Devlet Sektörlerinin aynı acıdan mütalâa edilerek ahenkli bir karma ekonomi sisteminin düşünüldüğünü, sosyal adalet ve iktisadi kalkınma konularından birinin diğerine asla tercih edilmediğini belirtti.

Başbakan Yardımcısı Hasan Dinçerin kısa bir konuşma yapmasından sonra Plânlama Danışma Kurulu çalışmalarını tamamlamış ol-

EGO

Beklenen kervan

Ankaralılar, bitirdiğimiz hafta, yolu Atatürk bulvarından geçen servislerde işletilen yepyeni otobüsleri görerek sevindiler. Bunlar Belediyenin Almanyadan son defa getirttiği Büssing markalı son sistem arabalardı. Gerçekten, tekniğin en yeni buluşları uygulanarak imal edilen bu arabalar hem eskilerden daha büyüktü, hem de rahatlık ve kullanışlılık yönünden üstünlükler gösteriyordu. Hole cicili bicili fabrika boyası altında görünüşlerine hiç diyecek yoktu!

İşin aslı, Belediyenin Büssing fabrikalarından vasıtalı olarak bir parti otobüs sipariş ettiği 1959-60 yıllarına kadar uzanmaktadır. O sıralarda Devleti idare edenler Alman hükümeti nezdindeki itibarlarını sıfırdan bile aşağı düşürdükleri için Alman mallarını Danimarka kredisiyle tedarik etmek zarureti hasıl olmuştu. İşte bu suretle başkent Ankaranın otobüs ihtiyacı da o yolla karşılanmaya çalışıldı. Ancak, daha sipariş kesinleşmeden 27 Mayıs İnkılabı olduğu için muamele durduruldu, hatta EGO'da bundan önce yapılmış, birçok yolsuzluklar olduğu iddia edilen diğer bası muamelelere de elkonuldu, çeşitli yönlerden tahkikata girişildi.

Bu arada, Ankaranın hızla artan nüfusu ve Belediyenin durumu kontrol edememesi sonucu Belediye sınırlarından taşan meskûn mahaller yüzünden şehirdeki taşıt sıkıntısı da süratle arttığı için, evvelce döviz sıkıntısı sebebiyle iptal edilen troleybüs hatlarının genişletilmesi ve bu hatlardan tasarruf edilecek otobüslerin diğer hatların takviyesinde kullanılmasına karar verildi. Böylece İtalyan Ansaldo-San Giorgio firmasına sipariş edilen 33 troleybüs geçen yıl servise girdi. Öte yandan Ankara Belediyesi gibi hali ve geleceği bakımından çok parlak ümitler vadeden "yağlı" bir müşteriyi elinden kaçıracağından korkan Büssing firması da Almanya ile ticari münâsebetlerin düzelmesi üzerine eski siparişleri -bu defa doğrudan doğruya- yenilemek tize re teşebbüste bulundu.

Büssing temsilcileri, valiyi ve EGO Genel Müdürünü ziyaret ederek eski teklifleri olan 240'ar bin lira bedelle 35 otobüsü vermeğe hazır olduklarını belirttiler. Yalnız bu defa verilecek olan otobüsler üç yıl önceki tiplere göre daha çok yolcu alacak, daha üstün özellikler taşıyacaktı. Teklif incelendi ve kabul edildi.

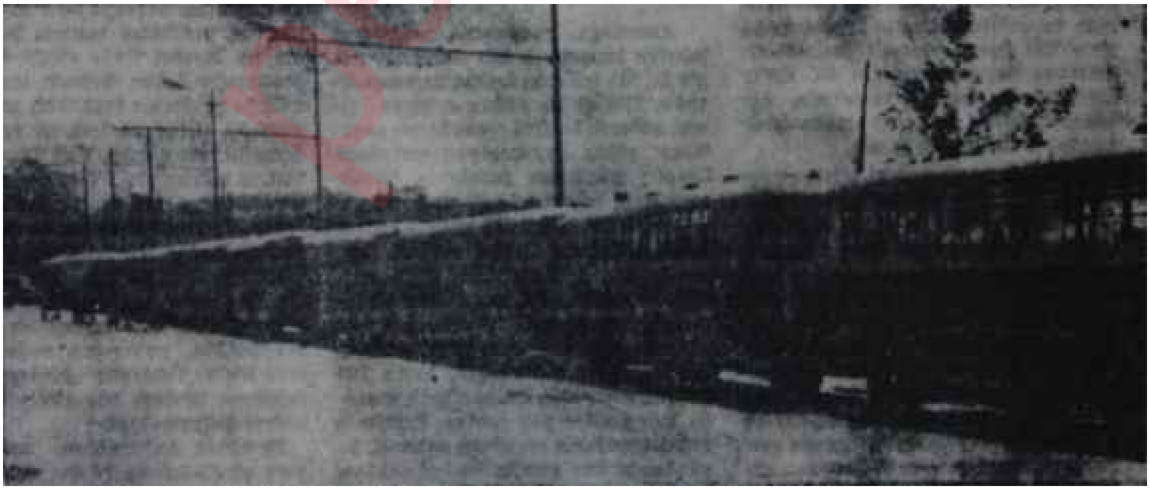
Ezeli dert

Ankara hemşehrilerinin ezeli -görünüşe göre ebedi- derdi böylelikle halledilmiş midir? Bu soruya verilecek cevap hiç de müsbet olmayacaktır. Zaten EGO idarecileri de bunu gizlememektedirler. Yalnız eksik olan -hatta ortada mevcut bulunmayan- şey, ihtiyacın ne olduğu hakkındaki en basit bir etüddür. Gerçekten, EGO idaresi kuruldu kurulalı otobüs işlerini öylesine amiyane esaslarla ele almıştır ki Batı ülkelerinin başkentlerinde daima tıkırında işletilen ve hatta idareye büyük kârlar bile sağlayan bu işletmenin tesislerine bu kadar az bir yatırım yapılmış bulunmasına, personele ödenen ücretlerin bu kadar düşük olmasına, ekonomi mülahazalarıyla hizmetin halkı çok defa tatmin etmeyişine bile göz yumulmasına rağmen bütçenin yılda 2-3 milyon lira zararla kapanmasına, işten anlayanlar sadece şaşmaktadırlar.

Aslında etüdsüz, hesapsız, gelişigüzel ve keyfi bir şekilde yönetilen bu teşkilâtın, tekniğin gerektirdiği araştırma ve incelemeleri bir türlü yapmamış oluşu tamamen normaldir. Herşeyden önce, Otobüs idaresinin elinde böyle bir çalışmayı yapabilecek ihtisas sahibi eleman mevcut değildir.

Londra şehrinin - Ankaranınkine nisbetle belki yüz kere daha karışık olan- otobüs ve troleybüs işletmesinin günlük yolcu trafiğine en uygun ve elverişli şekilde işletilmesi maksadıyla yapılan incelemelerde geniş ölçüde trafik istatistiklerinin, ihtimali hesapların, hattâ elektronik beyinlerin yardımından faydalanılmıştır. Otobüs depolarının yerlerine, durak arası mesafelere, trafik hızına, arabalara yüklenecek yolcu sayısına varıncaya kadar büyük bir dikkat ve hassasiyetle yapılan hesaplar pratikte çok mükemmel ve verimli sonuçlar vermiştir.

Hernekadar 1959 başında EGO'nun İsviçreden davet ettiği, profesör olduğu söylenen, Leibrand adındaki bir adam tarafından ilk defa ilmin ışığı Ankaranın otobüs işlerini aydınlatmağa yüztuttuysa da, bu ışık pek kısa sürdü. O sıralarda ihtiyaçları gerçeklere göre tesbit etmek üzere harekete geçilmiş, ilk iş olarak İsviçreli mütehassısın tavsiyesine göre hangi hatlarda, hangi saatlerde nekadar yolcu taşındığı, bu yolcuların hangi du-

EGO nun otobüsleri kuyrukta
İşçisi nerede?

raklarda binip indikleri tesbit edilmeğe çalışılmıştı. Ancak bu iş için servisteki her otobüse biletçiden ayrı olarak bir de "sayım memuru"nun konulması gerektiğinden, halbuki işletmede bu miktarda personel bulunmadığından, İsveçli uzman pratik hiçbir netice sağlayamadan gerisin geriye dönüp gitti.

Kış uykusuna yatan idare

O gün bugün, arada yapılan semeresiz batı çalışmalar müstesna, bu konuya bir daha dokunulmadı. Otobüs servisleri de, biletçilikten devşirme birkaç hareket memuruyla, hiçbir ihtisasa sahip bulunmayan hareket tefinin takdirine »bırakıldı. EGO'nun bu gaflet uykusundan en fazla faydalananlar da idarenin vazifesini savsaklamağa meyilli bazı memurlarıyla, son yıllarda yurda geniş çapta getirilmiş bulunan "minibüs"leri işletenler oldu. Gerçekten, otobüslerle troleybüsler son duraklarda yatadursunlar, cevval ve açıkgöz minibüs şoförleri otobüs idaresinin bir seferine karşı iki üç sefer yaparak yolcuları toplamağa başladılar.

Bu durumda Belediye işlerine de bakan Valinin minibüsleri yasak etme temayülü belirince taksi şoförleri de, fırsattan istifade, grev-mitinglerini yaparak bilhassa, Bahçelievler-Cebeci arasında işleyen minibüslerin seferden kaldırılmasını sağladılar. Şimdi durum eskisinden on kere kötüdür. Minibüslerin kaldırıldığı hatlarda dolmuş şoförleri çalışmak istememekte, otobüs servisleri ise oldum olasıya ihtiyaca elvermediğinden bir çok vatandaş yarım saat. bazen daha fazla vasıta beklemektedir. Bilhassa memurların iş saatlerindeki durumu çok kötüdür. Bazı daireler memurlarına ve onların çalışma randımanına gerektiği önemi vererek özel otobüs seferleri ihdas etmişlerse de, diğer bir kısmı ya baştaki idarecinin çekingenliğinden veya mali imkansızlıktan bunu yapamamaktadır.

EGO'nun Maltepedeki, büyücek bir sahayı kaplayan, gösterişli tesislerine, caddelere takılan ve yabancıların gözlerini kamaştıran cıva buharlı lâmbalarına, fabrikadan pırıl pırıl çıkarılmış yepyeni otobüslerine rağmen şehirlinin ihtiyaçlarını karşılayamadığı bir gerçektir. Hernekadar Ankaranın bilhassa son 15 yılda gösterdiği görülmemiş gelişme bunda âmil olmuşsa da, başta EGO idarecileri olmak üzere, valiliğe kadar uzanan çevrelerin tutumları esas rolü oynamaktadır. Bir kere EGO, hatta hiçbir belediyede benzeri bulunmayan bir politika havası içindedir. Bu yüzden isler rasyonel bir zihniyetle değil, etrafa hoş görünme kaygısının tesirinde kalınarak yürütülmektedir. Bir zamanlar DP. li büyüklerin tavsiyesiyle sayısız memur, işçi, hattâ birtakım işe yaramaz idareciler teşkilâtın bünyesine alınmıştı. Bunların bir kısmı 27 Mayıstan sonra ayıklandıysa da, asıl iş görecek elemanlardan zaten mahrum bulunan idare mefluç halinden kurtarılamadı. Geçenlerde gazetelerin ilan sütunlarına bakanlar EGO'nun garip bir ilanının üç sütun üzerinde yer aldığını hayretle gördüler. Bu acayip ilandan başkent Ankaranın can damarlarını teşkil eden elektrik, havagazı ve otobüs işlerini yürütmekle görevlendirilen bu derece teknik bir dairede -Genel Müdürle yardımcısından gayri- hiçbir dairenin "baş"ının bulunmadığı, servislerde hemen ekseri mühendislik kadrolarının boş olduğu anlaşılıyordu. Bu kadar "boş"larla dolu bir idarenin "boşuna" çalışmaktan vazgeçerek, niçin kapılarını da halkın yüzüne kapatmadığına şaşmamak doğrusu elden gelmiyor!..

İbreler yalnız otobüs işletmesinde durumun iyi olmadığını göstermekle kalmamakta, bilhassa elektrik şebekesinin hâli, işin ehli olanları çileden çıkarmaktadır. 125 bin nüfusa göre tasarlanan başkentin elektrik ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli her türlü tesisatı ihtiva eden plânların şehrin gelişmesine ayak uyduramaması, plânlamada ileri görüşlü değil, gününü gün etme zihniyetiyle davranılması yüzünden bugün elektrik şebekesi de ana hatlarıyla ilk kuruluştaki özelliklerini muhafaza etmekte ve hattâ sonradan yapılan ilâvelerin değişikliklerin plânları dahi elde Mevcut bulunmamaktadır.

Amerikan yardımıyla sağlanan takviye tesisatıyla bile durumun geniş ölçüde ıslâhına imkan kalmamaktadır. Çünkü bir yıldan ertesine ihmâl edilerek intikâl eden, hiçbir muntazam plana dayanmayan metodsuz ilâveler yüzünden şebekenin birçok yerlerinin tamamiyle yenilenmesi gerekmektedir. Bugünkü haliyle sadece Etlik, Keçiören, Cebeci sırtları, Seyran bağları gibi semtlerin değil, meselâ Bahçelievlerin veya Kavaklıderenin bazı merkezi bölgelerinde bile akşam saatlerinde normal şebeke voltajı olan 220 yerine 180, hatta 165 voltluk cereyanla iktifa etmek zorunda kalan evler pek çoktur. Şebekede genel arızaların meydana gelmesi, bu yüzden birkaç semtin birden dakikalarca karanlıkta ve susuz kalması, hattâ arızanın Etimesuda cereyan veren hatlara da sirayet etmesi sonucu, uzun dalga Ankara Radyosunun saatlerce susması dahi olağan işler haline gelmiştir.

Hâl çaresi

Görünüşe göre, devletin Anayasa gereğince ele aldığı plânlama çalışmalarından EGO idarecilerinin nasiplerini almadığı anlaşılmaktadır. Yeni gelen 35 otobüsün, mevcut - ve kimse tarafından malûm olmayan- ihtiyaçların hangi yüzdesini karşılayacağını bile kesinlikle söyleyecek, ihtiyaçların karşılanması, için istikbale şamil planlarının ne olduğunu ve bunun gerçekleşmesi için ne kadar paraya ihtiyaç bulunduğunu açıklayacak durumda bulunmayan bu idareci" ler, yarım milyarlık muazzam bir tesisler manzumesinin anahtarını ellerinde tutmaktadırlar. Böyle bir işletmenin yalnız yıllık bakım ve idame masraflarının 50-60 milyon lira tutacağı hesaplanırsa, Batılı görüşle, hiç de mübalâğa edilmiş sayılmaz.

Böyle büyük paraların sarfı ise esaslı plânlara ve hele iyi yetişmiş teknik bir kadroya bağlıdır. Filhakika son yıllarda EGO da türlü alımlar vesilesiyle Avrupa memleketlerine "inceleme" maksadıyla bazı seyahatler tertiplenmekteyse de, bunların tam semeresini verebilmesi ancak gidenlerin şahsen faydalandıkları görüşlerden ve yeniliklerden teşkilâtın da haberdar edilmesi, uygulanabilecek tavsiyelerden aynen istifade sağlanmasıyla kabildir. Oysa ki EGO' nun başındakiler bu yola hiç de rağbet etmemektedirler.

Başkentin en hayati servislerini işleten bu idareden günlük politikanın ve nüfusun behemahal çıkarılması, teşkilâta daha çok ticari ve müstakil bir hüviyet verilmesi zaruridir. Valinin en küçük müdürüne kadar bizzat ve doğrudan doğruya emir verdiği bir idarede, teşkilâtın başında bulunmanın ne kıymet ifade ettiği doğrusu sorulmağa değer. Teknik konularda valinin böyle bir teşkilâtın görüşüne mutlaka itibar göstermesi zaruridir. Oysa ki tam aksine, Vali Teoman, Atatürk bulvarındaki direklerle otobüs duraklarının yeşile boyanmasından İncesu caddesinde açılan havagazı çukuruna kadar her konu ile bizzat ilgilenmek temayülünü göstermektedir. Bu durum, aşağı kademelerde bir istikrarsızlık, bir kararsızlık havası yaratmakta, yukarıdan emir beklemek hiçbir inisiyatif göstermemek, yukarıya böylece boş görünmek itiyadını doğurmaktadır.

Herhalde Ankaralıları sevindiren yeni otobüsler de, bu kış daha artacak olan, yolcu trafiğini karşılamaktan uzak bulunacak, işin esası ele alınıp düzeltilmedikçe, yapılan bütün hamleler boşa gidecektir.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Maliye

Cebi delik Bakan

Evvelki haftanın sonundaki cuma günü, Yeşilköy Hava Alanının hoparlörlerinden yükselen madeni bir ses Amerikaya gidecek uçağın harekete hazır olduğunu bildirdiğinde kır saçlı, toplu bir adam pantalonunun cebini dikmekte bulunan hostese yavaş bir tonla:

"— Sağol kızım, beni Amerikaya cebi delik gitmekten kurtardın" dedi. Sonra sert adımlarla az ötede kendisini beklemekte bulunan küçük gruba doğru ilerledi.

Kır saçlı adam Türkiye Hükümetinin Maliye Bakanı Ferit Melen* di O gün Koalisyon Kabinesinin Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican ve Maliye Bakanı Ferit Melen Dünya Bankası ve Milletlerarası Para Fonunun yıllık guvernörler toplantısına katılmak üzere hareket ediyorlardı.

İki Bakanın bahis konusu toplantılara katılmak üzere Amerikaya hareket etmeleri dikkatleri topladı. Zira, bu seyahat 3 Ekimde Pariste toplanacak Türkiyeye Yardım Konsorsiyumuna bir zemin, bir, kulis hazırlama mahiyeti taşımaktadır.

Üye devletlerin Maliye Bakanları ve diğer mühim devlet adamlarının iştirak ettiği bu yıllık toplantılarda, Dünya ekonomisi toplu olarak gözden geçirilmekte ve alınması gereken kararlar müştereken tesbit edilmektedir. Para Fonunun ayrıca üye memleketlerin ekonomik durumunu yerinde görmek ve alınan tedbirlerin sonuçlarını takip etmek üzere üye memleketlere "Konsültasyon Heyetleri" gönderildiği ve bu konsültasyon müzakereleri neticesinde Fonun yardımına ihtiyacı olan devletlere yardımlarda bulunduğu düşünülürse, toplantıların önemi kolayca anlaşılır. Bu sebeple 5 yıllık plânın gerekli kıldığı dış finansmanı temin etmek üzere bütün imkânların seferber edildiği şu günlerde yeni yardım kaynakları bulma yolunda Alican ve Melenin Washington'daki temasları hayli faydalı olmuştur.

Gerek Milletlerarası Para Fonu ve gerekse Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının birer şubesi olup, Türkiye her iki teşekküle de 1947 yılında üye olmuş ve yardım görmüştür. 76 üyesi olan Para Fonu tediye muvazenesindeki açıklar için kısa, 73 üyesi olan Dünya Bankası ise uzun vadeli krediler vermektedir. Para Fonundan tediye muvazenesi ihtiyaçları için bu güne kadar aldığımız kısa vadeli kredilerin yekûnu 105 milyonu bulmaktadır. Bunun 56 milyon doları Fona geri ödenmiştir.

Ferit Melen
Meteliksiz milyarder

Ekrem Alican
Sağlam avukat

Bindiği dalı

Dünya Bankasından ise 1950 - 1954 yılları arasında, muhtelif kalkınma projelerinin finansmanını karşılamak üzere 61 milyon dolarlık kredi temin edilmiştir. Fakat 1954 yılında D. P. nin keyfi bir tasarrufu ile Bankanın temsilcisi sebepsiz olarak yurt dışına çıkarılmış ve böylece altın yumurtlayan tavuk kesilmiştir.

Bu durum 1954 ten 27 Mayıs ertesine kadar devam etti. O tarihte, Dünya Bankası, "Mani zail olunca, memnu avdet eder" tekerlemesine uyarak, Devrim Hükümetine müracaatla Seyhan Ovasının sulanması için -Seyhan barajını da bu teşekkül yaptırmıştır. 20 milyon dolarlık bir kredi açabileceğini bildirdi. Kredinin 50 yıl vadeli ve faizsiz olarak Bankanın bir kolu olan Milletlerarası Kalkınma Birliği kanalı ile verilmesi Maliye Bakanlığına teklif edildi. Bu yeni kredi ile Seyhan Ovasının sulanması projesinin finanse edilmesi Devlet Plânlama Teşkilâtınca da uygun görülerek kredi müzakerelerine başlandı.

Türkiyenin son zamanlarda ekonomik alanda kaydettiği gelişmeler ve buna paralel olarak Pariste bir yardım Konsorsiyumunun kurulması, ister istemezi bütün dünyanın nazarlarını Türkiyeye çevirdi. Hindistan ve Pakistandan sonra Türkiyenin de plânlı bir ekonomi ile iktisadi bir hamlenin eşiğinde olduğu kolayca görüldü. Bilhassa 82 milletin temsilcisinin katıldığı ve dünya ekonomisinin topluca gözden geçirildiği bir toplantının arifesinde, gerekli dış yardımları koparmak azminde olan ikinci Koalisyon Hükümeti üç Bakanını Amerikaya biraz da bundan gönderdi. Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican Para Fonunun, Maliye Bakanı Ferit Melen Dünya Bankasının, Dış İşleri Bakanı Feridun Cemal Erkin de Birleşmiş Milletlerin 17. Genel Kurul toplantısında Türkiyeye yardım yapacak olan memleketlerin Bakanları ile temaslarda bulundular..

Öte yandan, Kabinenin başarılı Maliye Bakanı Ferit Melen bütün bu hazırlıkların yanında sıkı bir kulis faaliyetine de ihtiyaç olduğunu düşünerek Amerikada buluşmak üzere Hazine Genel Müdürü Ziya Müezzinoğlu ve Merkez Bankası eski Genel Müdürü Münir Mostarı Guvernörler Meclisi toplantılarına iştirak edecek olan Konsorsiyum üyeleri ile görüşmek ve gerekli kulisi yapmak üzere Parise uçurdu.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Pamuk eller cebe

Plan hazırlanmış, finansmanın karşılamak üzere bir konsorsiyum kurulmuş ve gerekli kulis faaliyetleri de tamamlanarak iş "Görün plânımızı, verin paramızı" demeğe kalmıştır.

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında 82 memleketin temsilcilerinin hazır bulunduğu Washington'daki toplantıda birer konuşma yapan Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican ve Maliye Bakanı Ferit Melen, sözü dönüp dolaştırıp buraya getirdiler.

Alican, Para Fonunun müzakerelerinde yaptığı bir konuşma ile Fonun yıllık faaliyet raporu hakkındaki görüşlerini kısaca belirtti. Ham madde istihsal eden ve iktisaden geri kalmış memleketlerin kısa vadeli dış tediye güçlüklerinin Fon kaynakları ila karşılanmasına rağmen bunun kafi olmadığını söyledi. Bu memleketlerin iktisaden kalkınabilmeleri için uzun vadeli tedbirler alınması gerektiğine işaret etti ve ayrıca 5 yıllık plân üzerinde durarak planın Koalisyonu teşkil eden 3 parti tarafından benimsenmiş olduğum bildirdi.

Türkiyede istikrarlı bir ekonomik ortamın teşekkül ettiği ve sağlam bir hükümetin iş başında bulunduğunu göstermesi bakımından faydalı olan bu konuşmadan sonra Maüye Bakanı Ferit Melen, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile ona bağlı Milletlerarası Finansman ve Kalkınma Birliğine ayrılmış olan Çarşamba günkü toplantıda söz alarak, Türkiyenin bu günkü ekonomik durumunun ve plan çalışmalarının realist bir görüşle, kısa bir panoramasını çizerek, temsilcilere istikrar tedbirleri, vergi sisteminde düşünülen reform ve buna paralel olarak plânın iç finansmanı hakkında bilgi verdi.

Melen, daha sonra Bankanın ve ona bağlı teşekküllerin faaliyetleri konusunda önemli bir noktaya değindi ve üye memleketler tarafından yapılan müracaatlardan kredinin verilmesine kadar çok uzun bir süre geçtiğinden şikâyet ederek Bankanın bu konuda tedbirler almasının daha verimli sonuçlar sağlayacağını belirtti.

Toplantı bitirdiğimiz haftanın ikinci yarısında perşembe günü A.B.D. Başkanı Kennedy'nin yaptığı bir konuşma ile kapandı. Kennedy A. B. D. nin tediye muvazenesindeki 1,5 milyar dolarlık açıktan bahsetti ve İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda Avrupaya yapılan yardımlar neticesi bir çok devletin iktisaden iyi - hatta geri kalmış devletlere yardım yapabilecek duruma -geldiğini ileri sürerek Amerikanın omuzlarındaki çok ağır yardım yükünün bu devletler tarafından paylaşılması gerektiğini belirtti. Türkiyeye yapılacak dış yardımların Konsorsiyum ve A. B. D. tarafından hangi oranda paylaşılacağının merak konusu olduğu şu günlerde Kennedy'nin konuşması son derece önemlidir. Şimdi zihinlerdeki istifham, acaba bu yardımlar Amerikanın arzusuna uyularak yüzde 50 nispetinde mi paylaşılacak, yoksa yükün büyük bir kısmı gene Sam Amcanın sırtına mı binecek? Bunu pek yakında toplanacak olan Konsorsiyumdaki müzakereler gösterecektir.

TARİH

Naziler

İktidar yokuşunda (*)

Seresmann'ın ölümünden üç hafta sonra, o meşhur perşembe günü New York borsasında alabora olan fiyatlar, beraberlerinde Almanyanın iktisadi düzenini de alıp götürmekte gecikmediler. Kriz, bütün dünyayı sarstı. Ama an büyük yıkıntılardan biri Almanya oldu.

Bunda şaşılacak bir taraf yoktur. Alman ekonomisi yabancı, bilhassa Amerikan sermayesiyle o harikulade ilerlemeyi kaydetmiştir. Bu ilerleme, normal bir dünya düzeni göz önünde tutularak gelişen sanayi ve ticaretin eseridir. Almanyaya dış kredi gelmektedir, bu kredi alman sanayiinin çarklarını çevirmektedir, alman sanayii bu suretle mal imâl etmektedir, bu mallar milletlerarası piyasada alıcı bulmaktadır, bunların satışından elde edilen döviz dış krediyi uzun vadede az faiziyle ödemektedir! Almanlar çalışmaktadırlar ve refaha kavuşmuşlardır.

Wall Street'te o perşembe sabahı fiyatlar altüst olunca, Almanya kalbe giden kan damarları tıkanmış bir vücuda döndü. Almanyaya akan sermaye durdu. Felâket bununla kal madı. Dünya piyasası da karıştı. Hiç bir şey satılamaz oldu. Alman malları alıcı bulamadılar. Bir yandan kesilen krediler, bir yandan vadesi gelen eski kredileri ödeme zarureti, bir yandan ihracat yapamama yüzünden gerekli ham maddeyi ve Almanyanın muhtaç bulunduğu gıda maddelerini ithal edememe.. Bu üç başlı canavar, Almanyanın ekonomik ve sosyal durumunu Steresmann'dan önceki hale getirmekte gecikmedi. Bu sefer, kendilerini enflasyona değil, normal düzene başarıyla ayarlamış bulunan fabrikalar durdu ticarethaneler kapandı. Alman sanayiinin istihsali 1929 ile 1933 arasında yarıyarıya düştü. Altı milyon işsiz sokaklara döküldü. Hitlerin gözünü dikmiş olduğu, fakat markın stabilizasyonundan itibaren elinden kaçırdığı orta tabaka, küçük memurlar, esnaf, ufak tüccar tarifsiz sıkıntılar içine düştü.

Mali yön

Amerikada başlayan krizin mali akisleri de Avrupaya gelmekte gecikmedi. İlk patlama Avusturyada oldu. 1929 Ekiminde Boden Credit Anstald, bankası iflas etti. Banka, kısa vadeli yabancı Krediyi uzun vadeli olarak avusturya sanayiine yatırmış bulunuyordu. Wall Street'teki çöküş üzerine yabancı ve avusturyalı midiler paralarını çekince Boden Credit Anstald Viyananın en kuvvetli bankalarından biri olan ve Rothschild ailesi tarafından kurulmuş bulunan Credit Anstalt bankasıyla bir anlaşmaya gitmek sorunda kaldı. İkincisi birinciyi "ilhak etti". Ancak o da 1931 de iflas edince, kıyamet koptu. Halk bankalara üşüştü, çok geniş mikyasta para çekildi. Panik, Avusturyadan süratle Almanyaya geçti. Orada da halk kişeler önünde kuyruk oldu, bankaların sermayeleri gitti. Reicsbank bir müddet bunları destekledi.

Fakat Reicsbank'ın da durumu par lak değildi. Yabancı krediler kesilmiş olduğundan dış ödemeleri kendi döviz stokundan yapıyordu. Stok, az zamanda güneşe çıkmış kara döndü. Banka, iç kanamayı durdurmak için iskonto faizini yüzde 7'e çıkardı. Bu na rağmen 7 Temmuz 1931'de son dövizler de bitti. O zaman Reicshbank alman bankalarını destekleyemez hale geldi. Bu yüzden bir büyük konzern'in Nordwolle-Konzern'in iflası üzerine Danat Bank da 13 Temmuzda iflasım ilan etti. Bu, parası kalmamış bankalara yeni bir hücuma yol açtı. Hükümet, bütün bankaları geçici olarak kapatmak zorunda kaldı. Hele 1931 Sonbaharında İngiliz lirası da düşünce, vaziyet tamam oldu. Dünya para piyasası bütün istikrarını kaybetti.

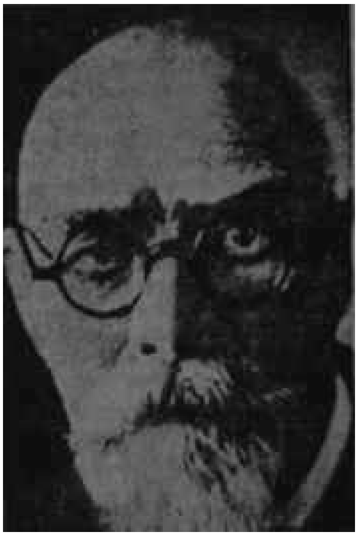
Almanya, fırtınaya tutulmuş bir tekneye benziyordu. Hitler, gemiyi ancak kendisinin selamete götürebileceği iddiasıyla ortaya çıktı. Bu sefer darbe yoluyla değil, Anayasanın hudutları içinde iktidarı istiyordu.

Siyasi durum

Almanyanın başında, Cumhurbaşkanı olarak Mareşal von Hindenburg vardı. Hindenburg 1925'te, Ebert ölünce, Ordunun adayı olarak seçimleri kazandı. Hindenburg 14 milyon 639 bin oy aldı, komünist rakibi Thaelmann ise 1 milyon 934 bin oy toplayabildi. Ama, merkezin adayı Marx 13 milyon 752 bin oy kazandı.

Steresmann'ın ölümü üzerine koalisyon partileri, Sosyal-Demokrat Hermann Müller'in idaresinde hükümeti kurdular. Tıpkı Steresmann gibi, Müller de Parlamentoda Weimar Cumhuriyetinin destekleri olan ortanın solundaki ve ortadaki partilere dayanıyordu. Fakat iktisadi duramun bozulması ve sosyal meselelerin önem kazanması orta ile ortanın solu arasında görüş farklarının belirmesine yol açtı. 1930 İlkbaharında işsizlik tazminatıyla alakalı kanun bütün alman siyaset hayatında çok geniş heyecana yol açtı ve dava birden ön plana geçti. Koalisyon ekseriyeti dağıldı ve Herman Müller Mart ayında istifasını verdi.

O zaman, Berlinde bir küçük hükümet buhranı başgösterdi.

Kömür kralı Kırchdorf
Parasıyla yılan besledi

Entrika örtüsü

Nazi hareketinin, bir kütle hareketi olduğunda zerrece şüphe yoktur. Kütlerin, almanlar için sempatik fikirler, hisler sembolü olarak ortaya çıktığı ve Nasyonal Sosyalizmin felsefesinin köklerinin çok derinde bulunduğu da doğrudur. Ama, aradan seçen bunca yıl sonunda, Hitleri 1930 ile 1933 arasında iktidara getiren bütün politika dalaverelerine ve entrikalarına bakınca insanda ister istemez bu başarıdaki tesadüf ve şans payının çok büyük olduğu hissi uyanmaktadır. Zira o yılların hadiselerinde Hitler baş aktör olmaktan ziyade, birbirine girmiş başkalarının adiliklerinden, küçük hesaplarından, bunaklığından, hırslarından faydalanan kimsedir. Eğer o entrika çemberi Berlinde bulunmasaydı Almanyanın kaderi eski avusturya serserisinin avucuna düşer miydi düşmez miydi, bu düşünülecek ve cevabı kolay verilemeyecek bir sorudur.

Paris Üniversitesi Siyasal Bilgiler Okulu profesörlerinden Louis Chevalier durumu şöyle anlatıyor:

"Entrika çemberinin merkezi, Mareşal von Hindenburg'tur. Mareşal, artık çok yaşlıdır ve ihtiyarlara has kaprisleri vardır. A-

(*) Bu serinin ilk yazıları "Memleket", "Adam", "Darbeci", "Kitap", "Politikacı" ve "Steresmann" ..başlıkları altında AKİS'in 424, 425, 426, 427,428 ve 429. sayılarında yayınlanmıştır.

deta bunamıştır. Geçici unutma devreleri mevcuttur. Günlerle hiç bir şey anlamamaktadır. Sonra, uyandığında hiç önemsiz teferruat meselelerinin üzerine eğilmektedir. Yakın etrafı oğlu Oscar von Hindenburg, General von Schleicher ve Von Papen'den müteşekkildir. Bu üç şahsın, ihtiyar Cumhurbaşkanı üzerindeki tesirleri büyüktür. Ordunun sözcüsü durumundaki von Schleicher ile Sanayiin sözcüsü Von Papen klasik politika dalavecileridir. Bunların yanında, ihtiyar

Hitler İktidara gülüyor
Alçaklıkların istismarcısı

ve reaksiyoner eski generaller vardır."

Brüning iktidara geliyor

Hindenburg'un etrafı, ihtiyar Mareşale Katolik Merkez Partisinin Parlamento Grubu Başkanı Heinrich Brüning'i Müller'in vârisi olarak tavsiye etti. Brüning'in üzerinde bilhassa Von Schleicher ısrar etti. Kendisinin pek haberi yoktu ama, Brüning Ordunun adayıydı. Ordu harp sırasında bir makineli tüfek bölüğünün başında yüzbaşı olarak Demirhaç nişanı almış Parlamentoda ciddi, muhafazakar fikirler söyleyen, dürüst, iyi niyetli, biraz sert fakat mütevazi, kabiliyetli Brüning'i beğenmiş, ona göz koymuştu. Başbakanlık açılınca, Von Schleicher kanalıyla Ordu çevreleri bu arzularını kuvvetle duyurdular. Brüning 30 Mart 1930'da Başbakan oldu.

Brüning, sallantıda ve tehdit altında olduğu herkes tarafından görülen parlemanter rejimi tekrar eski sağlam temelleri üzerine oturtmak gayesiyle işbaşına geldi. İçerde ekonomik ve mali durumu düzeltecek dışarda daha milliyetçi bir politika takip edecekti. Bu programın birinci kısmı, krizin tabii neticesidir. Brüning daha milliyetçi bir dış politikaya, memleket dahilindeki ağırı milliyetçileri silâhsız bırakmak için karar verdi.

Yeni Başbakan derhal etrafına mütehassısları topladı, iktisadi ve mali politikasını planladı. Almanyanın, felaketten kurtulmak için bir dar geçitten geçmesi, alman halkının fedakarlığa katlanması, meşhur tabirle kemerlerin sıkılması gerektiği noktasında mutabakat hasıl oldu. Devlet iktisadî hayata daha büyük ölçüde hakim olacak, plânlı ve programlı davranılacak, bir süre sıkıntı içinde yaşanacaktı. Brüning, bu mali programı Reichstag'a sundu. Fakat politikacılar, getirilen sert tedbiri, yani acı ilaçları beğenmediler. Kısa yoldan saadet istiyorlardı. Brüning ısrar etti. Almanya için, bu Dünya Buhranı içinde başka yolun bulunmadığını görüyordu. Hindenburg'tan, Anayasanın 48. maddesine uygun şekilde fevkalâde yetkilerini kullanarak tasarıyı tatbik mevkiine koymasını istedi. Meclis buna, talebin geri alınması için karar vermek suretiyle mukabele etti. Politikacıların sorumsuzluk duygusu içindeki bu hareketleri, memleketin en kritik bir anında Almanyayı hükümetsiz bıraktı. Halbuki parlemanter rejimin tek devam çaresi, böyle bir anda kuvvetli bir parlamento hükümetinin otoriteyle işlere el koymasıydı.

Brüning Temmuz ayında Cumhurbaşkanından, Parlamentoyu feshetmesini ve yeni seçimlere gidilmesini istedi. Memlekette esen havaya rağmen Brüning, yeni seçimlerden müstakar bir parlamento ekseriyetinin çıkabileceğini nasıl hayal etmiştir, bilinmez. Bilinen, Mareşal von Hindenburg'un Anayasaya uygun şekilde bu talebi yerine getirmesini ve yeni seçimlerin 14 Eylülde yapılmasına karar verilmesini Adolf Hitlerin inanılmaz bir sevinç içinde ve ellerini uğuşturarak karşıladığıdır.

Memleketteki hava

Hitler, bunda haksız değildir. Zira 1929-30 yıllarında Almanyada her kesin ağzında bir tek söz yer aldı: "Es muss etwas geschelen = Bu değişmelidir". Sadece bir kaç yıl fince, Dünya Krizinin arefesinde "bunun böyle devam etmesi"ni isteyen kütleler, bilhassa gençler istikbal hakkındaki bütün pembe hayallerini bıraktılar Ve onun tam 180 derece tersi bir karamsarlığa saplandılar. O tatlı hayat, bir rüya olmuşa benziyordu. Hislerine fazla bağlı, çabuk heyecanlanan, aşırılıklara yuvarlanmaya hazır alman ruhu kendini burada da gösterdi.

Kriz, alman halkını iki kategori itibariyle zedeledi. Bu kategorilerin biri, sosyal durum itibariyle yapılacak tasniftir. 1930'un iktisadi şartları üç sınıfı perişan etti. Bunların birincisi, şehir proletaryasıdır. Altı milyon işsiz arasında, ekseriyeti bu proletarya teşkil etmektedir. İkincisi, bilhassa sanayi ve ticaretin gelişmesiyle yeniden teşekkül eden orta ta-

bakadır. Bu tabaka, 1923 senelerinin enflasyonuyla mahvolmuş olan eski orta sınıfın yerini almışken 1930'un kriziyle karşılattı. Üçüncüsü köylülerdir. 1925 sayımına göre tarımla 10 milyona yakın kimse çalışmaktadır ki bu, çalışan kütlelerin yüzde 30'u demektir.

Yapılacak ikinci bir tasnif, yas esasına göredir. Kriz, genç nesli eski nesille karşı karşıya getirdi. Gençler, kötüleşen şartlarla beraber iki aşırı uçta yer aldılar. Bir yandan komünizm, diğer taraftan nasyonal sosyalizm tesirini kuvvetlendirdi. Meselenin önemi, harpten sonra Almanyada göze çarpan nüfus artışıdır. Bu, genç nesli kuvvetli bir unsur haline getirdi ve sosyal hayatta onun rolünü arttırdı. Böylece, iki kategori itibariyle iktisadi kriz, Almanyada toplumun bir krizi haline geldi, Sefalet çok kimseyi aynı düşmanlıklar etrafında birleştirdi: Zenginlere karşı düşmanlık, kapitalizme karşı düşmanlık, istismara karşı düşmanlık, paranın kudretine karşı düşmanlık. Bu hisler, yahudi düşmanlığında sembolünü buldu. Komünistler ve nasyonal sosyalistler tam kendi zevklerine uygun bu ortam içinde alabildiğine faaliyete geçtiler. İşin garip görünen tarafı şudur ki, o yıllarda nazilere bolşeviklerin alman toplumunun her tabakasına karsı söyledikleri şarkılar aynıdır. Daha da tuhafı, şarkıların hem işçiye hem köylüye aynı zamanda söylenmesidir. Arada bir fark vardır: Naziler bütün söylediklerini büyük sosyal karışıklığa meydan vermeden gerçekleştireceklerini ileri sürmektedirler, ötekiler varlıksızların varlıklılara karşı ayaklanması gününü müjdelemektedirler. Bu yüzdendir ki iki aynı tutum, birbirinin tezi ve antitezi haline geldi. Hitlerin etrafında bir takım kimselerin komünizm afetinden kurtulmak için birleşmiş olmalarının sebebi budur.

Brüning'in ihtiyatsızca derpiş ettiği yeni seçime Almanya işte bu hava içerisinde girdi.

Sürprizli netice

Hitler, hapisten çıktığı günden itibaren böyle bir an için hazırladığı partisiyle seçime su sloganlarla katıldı: Her almana iş ve ekmek, bir Heybetli Almanya, Versay Andlaşmasının yırtılması, harp tazminatının ödenmesinin reddi, suiistimallerin önlenmesi ve para babalarının, hele yahudi iseler dize getirilmesi! Dört milyon alman gencinin bu seçimlerde oy sahibi olacak yasa gelmiş bulunduğunu bütün kampanya boyunca Hitler aklından çıkarmadı. Seçimlerin neticesi, beklenilmeyen bir zafer oldu.

Çelik kralı Thyssen
Sonradan gelen akıl

1928 seçiminde Hitler 810 hin oy almış, Parlamentoya 12 temsilci sokmuştu. Ümidi, yeni seçimlerde oyunu dört misli çoğaltmak ve 50 kadar temsilcilik almaktı. Halbuki oyların tasnifi bittiğinde Nasyonal Sosyalist Partinin 6 milyon 409 bin 600 oy aldığı görüldü. 107 nazi milletvekili olarak Reichstag'a girdi. Böylece Parlamentodaki partilerin en küçüğü ve dokuzuncusu olan Nasyonal Sosyalist Parti, ikinci büyük parti haline geldi. Şarlo bıyıklı avusturyalının -Hitler hala alman değil", avusturya tebasıydı!- zaferi sadece Almanyada değil, bütün dünyada çok geniş akisler yarattı.

Seçimlerden sadece aşırı sağ uç değil, aşırı sol uç ta kazançlı çıktı. Komünistler 3 milyon 265 bin olan oylarını 4 milyon 592 bine, 54 temsilciliklerini de 77'e çıkardılar. Kaybedenler, orta yolun yolcuları oldu. Seçmen kütlesine dört milyon kişi eklenmiş bulunduğu halde Merkez Katolik Partisinin haricindeki orta sınıf partileri ve Sosyal Demokrat Parti birer milyon oy kaybettiler. Baki milliyetçilerin oyu dört milyondan ikiye indi.

Anlaşılmaktadır ki naziler, Hagenberg'in eski tarz milliyetçilerinin oylarının tamamıyla orta sınıf partilerinin ve yeni seçmen kütlesinin oylarının bir kısmını almışlardır. Orta sınıf partileriyle yeni seçmen kütlesinin oylarından bir başka kısım ise komünistlere gitmiştir. Her halde, seçimlerden sonra ortaya öyle bir Parlamento çıktı ki, bununla demokratik bir Almanyanın idaresi eskiye nazaran çok daha güç hale geldi.

Ama daha önemlisi, memlekette beliren yeni cereyanlar ve umumi efkârın almış bulunduğu istikamet Almanyanın perde arkasındaki asıl iki kuvvetinin gözünden kaçmadı ve bunlar kendileri için gerekli gördükleri tavrı takınmak lüzumunu duydular. Bu iki kuvvetin biri Ordu, diğeri ise büyük sanayi ve maliye çevreleridir. Bunlar, orta yolun imkansız hale geldiği zehabı içinde kendilerini komünizm ile nazizm arasında bir tercih yapmağa mecbur sandılar ve ikicinden hangisinin daha as zararlı olduğu hususunda fazlaca bir tereddüt göstermediler.

Zaten bu sırada Hitler de Viyanadaki serserilik yıllarında Belediye Başkanı Karl Lüger'in taktiklerini incelerken (Bk. AKİS - Sayı: 425) tesbit ettiği bir hususun peşindeydi: Memleketin sağlam kuvvetlerinin desteğini temin etmek!

Arananlar, buluştular.

Hitler ve Ordu

Hitler Ordunun ve alman milletinin büyük derdini daha baştan anladı. Ordu, Dünya Harbinde yenilmiş olduğunu kabul etmiyor, arkadan hançerlenmiş bulunduğuna inanmayı daha çok seviyordu. Ordusuna hayran milletin bir büyük kısmı da aynı seklide kendini avutmaktan hoşlanıyordu. Nazilerin lideri, bu görüşün şampiyonu oldu. Ordu ve Almanya satılmıştı. Satanlar, memleketi harbe sokanlar değildi. Harbe girildikten sonra mağlubiyeti kabul edenler ve Versay andlaşmalarını imza eden politikacılar günahların en şenlini işlemişlerdi. Hitlerin bu tezi, Ordunun ister istemez sempatisini çekti. Hitler Orduya, yıkılması gerekeni gösterdi: Cumhuriyet! Cumhuriyet, hezimetten sonca kurulmamış mıydı? Demek ki Cumhuriyet hezimete sebep olanların eseriydi! Bu inanılmaz masala, almanlar inandılar.

Versay andlaşmasıyla Almanya, sadece 100 bin kişilik bir ordu bulundurmaya mecbur kılınmıştı. Almanya, General von Seeckt'in idaresinde buna boyun eğdi. Memleketin Silahlı Kuvvetleri, kağıt üzerinde 100 bin kişiyi hiç bir zaman geçmedi, Ama aslında bu bir minyatür orduydu. Almanlar, 100 bin kişilik kadroyu yetiştirdiler. Nitekim, rahat ve kolay günler geldiğinde General von Seeckt-in marifetinin kıymeti daha iyi anlaşıldı. O muazzam Reichswer, bu 100 bin kişinin etrafında vücut buldu.

Hitler daha baştan, aflarını Ordunun üzerine attı. Orduyu bir kere ele geçirirse, hiç olmazsa onu kendi tarafına çekerse işlerinin inanılmaz derecede "kaymaklaşacağı"nı mü-

kemmelen biliyordu. Propagandasına "Ordu öldü, bitti' edebiyatıyla başladı. Bu Cumhuriyet, bu orta yol hükümetleri Ordunun erkekliğini mahvediyorlardı. Nazilerin lideri 1929'-da söylediği bir nutukta devrin sorumluları elinde Alman Ordusunun sonu geldiğini, bu bakımdan Ordu mensuplarının politikayla ilgilenmelerinin şart bulunduğunu, aksi halde ya "siyasi komiser", ya da alçak rejimin cellatları olmaları gerektiğini söyledi. Hitlerin nutuklarına o devirde metelik veren bulunmadığından partisinin resmi organı Voelkischer Beobachter bunu tam metin halinde yayınladı. Zaten Nasyonal Sosyalist Parti, doğrudan doğruya Orduya bitap eden Deutscher Wehrgeist adında aylık bir dergi de yayınlamaya başlamıştı.

Tehlikeyi gören Ordu, iyi günlerde, 1927'de nazilerin 100 bin kişilik Silahlı Kuvvetler safında yer almasını yasak etti. Hatta nazilerin silah depolarında ve geri hizmetlerde bile sivil olarak görev görmelerine cevaz yoktu. Fakat krizle birlikte, bilhassa 1930'larda Orduya nazi sızmaları arttı ve önem kazandı. Bilhassa genç subaylar, gönüllerini Hitlere kaptırmışlardı. Onun demagojisine ve uydurma edebiyatına inanıyorlardı. Bu sızma o hali aldı ki 22 Ocak 1930'da Savunma Bakanı Gröner, tıpkı Birahane Darbesi şırasında General von Seeck'tin yaptığı gibi bir tamim yayınlayarak nazilerin iktidar peşinde koşan bir maceracı grup olduğunu bildirdi, kendilerine dikkat edilmesini istedi. Buna rağmen, politikaya gırtlağına kadar girmiş bulunan Orduda nazilerin tesir sahasının hududu, bilhassa genç subay çevrelerinde arttıkça arttı. Denilebilir ki eğer Alman Ordusu kendisini bu akıntıya kaptırmamış bulunsaydı, Nasyonal Sosyalizm belki de hiç bir zaman zafer kazanmayacak ve Hitler memleketin başına geçmeyecekti. Zira, Hitler iktidara seçtikten sonra bütün Orduyu "susta duran maymun" haline getirmekte en ufak zorluk çekmedi. Bir an geldi ki o haşmetli mareşaller, generaller avusturyalı küçük onbaşıyı askerce değil, nazi usulü kol kaldırarak selâmlıyor ve bu, dünyanın en büyük hareketini sineye çekiyorlardı. Alman Ordusunun bilhassa genç subaylarının siyasi bakımdan körlük derecesine varan tecrübesizlikleri ve hislerine kapılmaları, heyecanlanmaları, Hitlerin ekmeğinin büyük yağını teşkil etti. Alman Ordusunun nazarında Hitler az zamanda eski "Almanyanın Büyüklüğü"nü, Silahlı Kuvvetlerin prestijinin iadesini, milletin tekrar birleştirir mesini, tehlikeli cereyanlarla başarılı mücadeleyi gerçekleştirebilecek tek adam hüviyeti kazandı ve "gün geldiğinde" Ordu destek olmasa da, aleyhte bir vaziyet almadı ve Cumhuriyetin, demokratik düzenin boğazlanmasına ses çıkarmadı. Zira, çok çevre Orduyu çileden çıkarmak için bu arada ne yapmak lazımsa yapmış bulunuyordu.

General von Schleicher

Entrika kumkuması

Hitler ve zenginler

Almanyanın müstakbel diktatörünün memleketin ikinci sağlam kuvveti olan büyük ve zengin iktisadi, mali çevreler üzerindeki başarısı Ordu üzerindeki başarısından az olmadı.

1930 seçimlerinin neticesi, bu

çevrelerde nazizmin iktidara gelmek üzere olduğu intibaını uyandırdı. Almanyanın her devrinde iktidarın yanında yer almış bulunan gruplar bütün imkânlarıyla derhal Hitlerin yanına koştular. Bir defa, nazileri komünizme karşı paratoner sayıyorlardı. Daha mühimi, Hitler iktidara geldiği takdirde kendi kazançlarının artacağını, işçilerin baskı altına alınabileceğini, eski pederşahi sistemin avdet edeceğini hesaplıyorlardı. Nasyonal Sosyalist Parti ile iş çevreleri arasında 1930 seçimlerinden sonra münasebetlerin kurulması pek zor olmadı. Bu münasebeti, daha sonra Hitlerin Reichsbank Başkanı ve Ekonomi Bakanı olan, o sıralarda bir iktisat gazetesi çıkaran açıkgöz Walther Funk sağladı. Funk her iş olup bittiğinde sanık sıfatıyla çıkarıldığı Nürnbetg mahkemesinde "sanayici arkadaşlar" ın ve bilhassa Ren bölgesindeki geniş madenler sahiplerinin Hitlere, müstakbel iktidarın özel teşebbüse prim tanımasını sağlamak maksadıyla geniş yardımlarda bulunduklarını açıklamıştır.

Gerçekten, iktidara giden yokuşta naziler büyük meblâğlara muhtaç bulunuyorlardı. Gerçi gazeteleri ve yayınları, üyeleri para sağlamıyor değillerdi. Ama bütün o S. A. veya S.S. kafilelerini beslemek paraya ihtiyaç gösteriyordu. Alman iş adamları, ancak Ordunun düştüğü hatayla kıyaslanabilecek bir gaflet içinde Hitleri desteklemeğe başladılar. Hitler, 1931 yazından itibaren bütün mesaisini o tarafa teksif etti. Memleketi bir baştan ötekine dolaştı, zenginlerle şahsen konuştu, onlara büyük kazançlar vaad etti. Gerçi bir yandan da adamları sendikaların ağızlarına bal çalıyorlardı ama, özel teşebbüs yatırımı nereye yapması gerektiği hususunda fazla bir tereddüde kapılmadı.

Hitlerin yanında yer alan büyük zenginlerin başında işçilerin nefret ettikleri kömür kralı Emil Kirdorf, çelik kralı Fritz Thyssen, gene bir büyük çelikel Albert Vögler gelmektedir. Hitlerin 1930 ile 1933 arasında tırmandığı iktidar yokuşunda başlıca destekleri kömür ve çelik sanayiinin elebaşıları oldu. Bunların yanında armatör, kimya endüstrisi kralı, lastik sanayii ileri gelenleri, bankerler, sigortacılar keselerinin ağzını kendilerine iktidara geldiğinde geniş menfaat sağlayacağına ve kuvveti elinde bulundurduğuna inandıkları Hitlere açtılar. Halbuki Hitlerin, asıl kuvveti bu oldu. Nitekim, Hitlere 1923'ten itibaren yardım eden, fakat nazilerin kurdukları vahşi rejim karşısında gözü açılmakta gecikmeyen Thyssen yazdığı "Hitlere para verdim" adını taşıyan kitabında gözünün ve basiretinin nasıl bağlanmış bulunduğunu anlatmaktadır. Aklı sonradan başına gelen çelik kralı zenginlerin nazilere 1930 ile 1933 arasında yılda iki milyon mark vermiş olduklarını yazmaktadır. Şahsen kendisi, bir milyon mark vermiştir.

Hitlere, 1931 civarında Young planına itiraz ederek iktidar safından ayrılmış bulunan ve sonradan nazizmin belli başlı desteklerinden biri olan Schacht da, bütün iktisat ve maliye çevresi, iş adamları, zenginleriyle birlikte katıldı. Bütün bu milyonerler, Almanyanın istikbalini Hitlerde görüyorlar ve onu desteklemeyi akıllılık sayıyorlardı. Bu hava içinde Hitlerin, memleketi idare eden takım arasında da "Beşinci Kol" bulması güç olmadı. 1930 ile 1933 arasında, korkunç bir entrika tezgâhı Berlinde faaliyete geçti. Bu çevrenin kilit noktalarından birinin General von Schleicher'in söylediği şu söz -bir ara Başbakan olmuştur- ibret vericidir:

"— Alman sadakatinden bahsedilir! Laf! Yetmiş gün iktidarda kaldım, yetmiş defa ihanete uğradım.."

Altı milyon oyla kuvvetini gösterdikten sonra Ordunun ve zenginlerin desteğini sağlamakla işe başlayan Hitler, bu entrika ağının içinden geçerek, daha doğrusu onu başarıyla kullanarak Almanyanın kaderini eline aldı.

(Gelecek yazı: "Hedefe doğru - Örümcek ağına tutulmadan bütün entrikaların üstesinden gelen Şansölye Hitler)

Hitler Brüning ile beraber
Bir realist ve bir hayalperest

Kurumlar

30 yılın eşiğinde

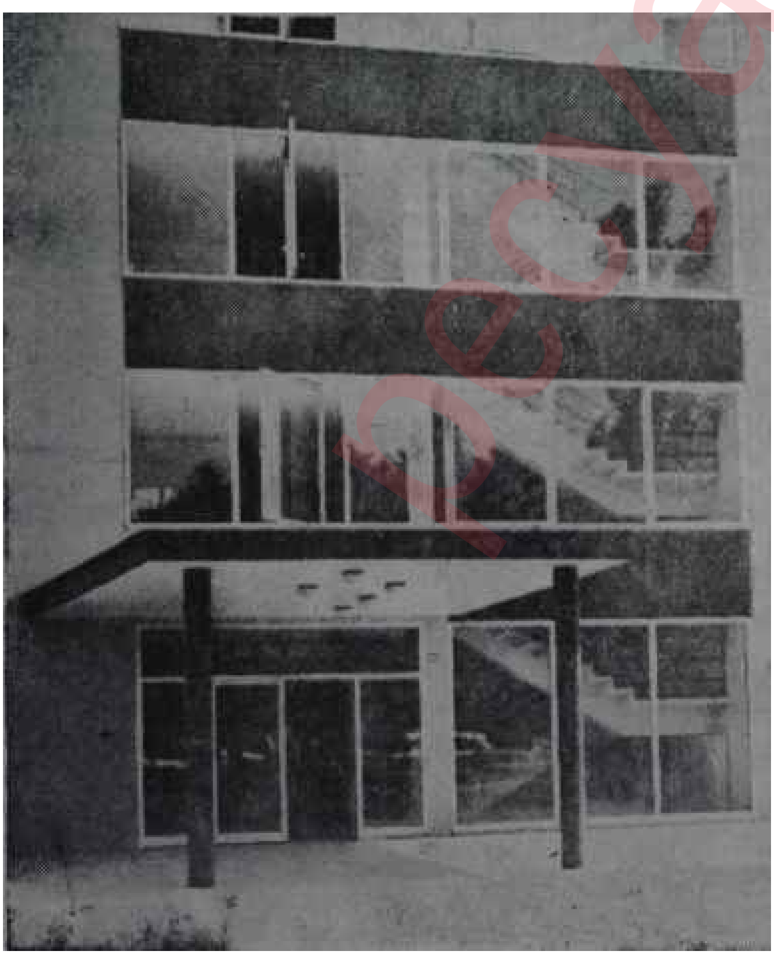
Kavaklıderede, Türkiye Çimento Sanayii T. A. Ş. nin az ilersinde betebe mozaikleriyle süslü, dikkati çeken bir binanın ışıkları günlerdir geç saatlere kadar yanmaktadır. Uzun yıllar sessiz sedasız çalışan Türk Dil Kurumu, 27 Mayıstan bu yana yeniden canlanmaya, kanlanmaya başladı. Geçen on yıl içinde Devlet yardımının kesilmesine, el konulmak için türlü dolapların çevrilmesine, çalışmalarının kösteklenmesine, halkoyunun gözünden düşürülmek için elden gelenin yapılmasına rağmen Türk Dil Kurumu ayakta durabildi, varlığım koruyabildi ve Atatürkün en büyük ülküsü olan Türk Dilinin özleşmesine çalıştı.

27 Mayıstan sonra talih, Türk Dil Kurumuna yeniden gülmeye başladı. Kurumun, sesini daha iyi duyurabilmek, amacını gerçekleştirebilmek şansı arttı.

Mimari tarzı ve betebe mozaikleriyle dikkati çeken Türk Dil Kurumu binasında bir aydan fazla zamandır gecenin geç saatlerine kadar yanan ışıklar, Dil devriminin 30. yıldönümü hazırlıklarıyla ilgilidir.

30 yıl önce bugünlerde, İstanbuldaki Dolmabahçe Sarayının ışıkları da geç saatlere kadar sönmüyordu. Orada da, bir takım adamlar telâşlı telâşlı gidip geliyorlar, toplanıyorlar, konuşuyorlar, çalışıyorlar, tartışıyorlardı. 30 yıl önce, Eylülün bu günlerinde 1. Türk Dil Kurultayının hazırlıkları Atatürkün yönetiminde yapılıyordu. Gazetelerde en gözde yerler bu konuya ayrılıyordu. O zamanki adıyla "Türk Dil Tetkik Cemiyeti" bildiriler yayımlıyordu. Son yayımlanan bildiride "Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Kurultaya dinleyici olarak iştirak edeceği" de bildiriliyordu. Oysa, gerçekte Atatürk, Kurultayın bir dinleyicisi değil, doğrudan doğruya yapıcısı, hazırlayıcısı, yaratıcısıydı. Bütün çalışmalarla doğrudan doğruya kendisi ilgileniyor, emirler veriyordu. Türkçenin de, Türkiye gibi bağımsızlığa kavuşması gerektiğini ilk defa öne süren, bu yolda savaş açan ve savaşı kazanan adam, Atatürk olmuştur.

30 yıldan bu yana türkçenin geniş ölçüde ve biraz da inanılması güç bir hızla özleştiği, arındığı, kendi öz benliğine kavuştuğu açık bir gerçektir. Hiç bir direnme, hiç bir karşı koyma türkçenin yabancı kelimelerden ayıklanmasına engel olamamıştır. Öyle ki, o zaman Dil devrimine karşı çıkanlar, bunun gereksizliğini ileri sürenler, şimdi aynı itirazlarını, Dil devriminden sonra dilimizin kazandığı türkçe kelimeleri kullanarak yapmaktadırlar! Gerçekten de bugün dilimizde yayılmış, benimsenmiş, tutunmuş binlerce yeni kelime vardır.

T. D. K. Genel Merkezi
Göz önünde bir çalışma

Neler yapıldı?

Türk Dil Kurumu 30 yıl içinde, birbirinden önemli ve bir o kadar da değerli tam 300 eser yayımlamıştır. Bu bile başlıbaşına bir başarı örneğidir. Bunların hiç biri birkaç günlük, birkaç aylık çalışmayla ortaya konabilecek eserler değildir. Bunlar, bir insanın bütün ömrünü alabilecek çapta büyük ve yorucu çalışma isteyen eserlerdir.

30 yıllık çalışmaların en önemlilerinden biri de terim çalışmalarıdır. Atatürk, körpe Türk çocuklarına "zât-ül ilkaah-üz zahire" dedirtmenin anlamsızlığını biliyordu. Bu yüzden, onun öncülüğünde kurulan terim komisyonları günler, geceler boyunca çalıştı.. Bu çalışmalar, başından sonuna kadar Atatürk tarafından izlendi. Bugün okullarımızda kullanılan matematik terimlerinin birçoğunu doğrudan doğruya Atatürk yapmıştır. Bir yıl içinde 6000 terimin hazırlanması ve bu terimlerle öğretime başlanması, kolay iş değildi.

Bir yandan Orta öğretimdeki terim işi geniş ölçüde çözüm yoluna girerken, bir yandan da gazeteler, dergiler, sanatçılar, yazarlar dilin arınması uğrunda çalışmaya koyuldular. 1945 yılında Anayasa dilinin türkçeleştirilmesi işi, Dil devriminde atılan önemli bir adımdır. 1950 - 1969 dönemi ise, yurdun bütün işlerinde olduğu gibi, dil işinde de bir gerileme dönemi olmuştur. D.P.'nin yaptığı ilk iş, Türk Dil Kurumuna verilen devlet yardımını kesmek ve Anayasayı eski dile çevirmek oldu. 1932 yılı 26 Eylülünde Dolmabahçe Sarayında yapılan ilk Türk Dil Kurultayında, Atatürkün gözüne gire-

bilmek için Dil devriminin gerekliliginden söz açan, övgüler düzen Prof. Fuad Köprülü, D. P. iktidara geldikten sonra Anayasa dilinin eskileştirilmesi tasarısını hazırladı, gerekçesinde de Dil devrimine sert şekilde karşı çıktı. Böylece, 13 - 14 yaşlarındaki körpe Türk çocuklarına yeniden, "yaşıyan dil" diye "Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti" dedirtilmeğe başlandı. Buna rağmen, Dil devrimi, sanatçıların, yazarların gayretiyle inanılmaz ölçüde kökleşti, yayıldı. Bu dönemde bir dil şuurunun iyiden iyiye geliştiğini görmemek mümkün değildir.

Türk Dil Kurumu, geçen 30 yıl içinde halkağzından söz derleme çalışmaları sonunda 600 bin fiş toplamıştır. Bunlarla, geniş çapta bir "Söz Derleme Dergisi" hazırlanmıştır. Bundan önce 150 bin fişten faydalanarak basılan bu eserin ikinci baskısı, ilkinden üç misli daha büyük olmaktadır. XIII. yüzden bu yana eski eserlerin taranması, bunlarda geçen türkçe sözlerin ayıklanması işi de, uçun ve yorucu bir çalışmanın sonunda başarılmıştır. Bugüne kadar, 228 eski, yazma eser taranmış, bunlardan 140 bin fiş elde edilmiştir. 4 cilt olarak yayımlanan "Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü" bu çalışmanın ürünüdür. Şimdi bu eser daha genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş olarak basılmaktadır.

Türk Dil Kurumunun hazırladığı 'Türkçe Sözlük", memleketimizde bu alanda başvurulan tek kaynak eserdir. Bu sözlüğün kısa bir süre içinde 3. basımı yapılmıştır. 4. basımı için kurulan "Sözlük Plânlama Kurulu" çalışmalarım bitirmiş, yeni sözlüğün ilkelerini tesbit etmiştir. Yeni sözlükte kelime sayısı 40 bini bulacaktır. Bu arada, son 30 yıl içinde dilimize girmiş türkçe kelimeleri tesbit etmek için 400 eserin taranmasına başlanmış, hukuk diline girmiş türkçe kelimelerin tesbiti yoluna gidilmiş, bir yandan da arapça - türkçe, farsça - türkçe, almanca - türkçe, ingilizce - türkçe sözlük çalışmalarına girişilmiştir. Bu çalışmalar ilerlemiş bulunuyor. Terim konusundaki çalışmalar Kurumun yüzünü ağartacak bir seviyededir. Orta Öğretim terimleri yeniden düzenlenmiş, bunun yanısıra hukuk, sinema, tiyatro, spor ve din terimleri ele alınmıştır. Sinema ve tiyatro terimleri sözlükleri bu yıl içinde yayımlanmış olacaktır. Gramer çalışmalarında da -ki en güç ve çetin çalışma koludur - hissedilir bir gelişme vardır.

Gene bu yıl içinde "Ana Gramere Giriş", "Devimli Ses Bilgisi", "Genel Ses Bilgisi" adlı eserler basılmış olacaktır. Yayın Kolu, "Türk Dili" dergisini son iki yıl içinde Türkiyenin en güzel, en dolgun ve en çok satan bir edebiyat dergisi yapmıştır. Bu arada yıllık bilimsel "Belleten" dergisi, Nemeth Armağanı basılmış, 400 sayfayı aşkın bir "Ataç" kitabı da Kurumun 30. yıldönümüne yetiştirilmiştir. Türk nesir ve şiir antolojilerinin hazırlıkları da tamamlanmak üzeredir.

Geçen yıl kurulan "Tanıtma Kolu", son bir yıl içindeki çalışmalarıyla Kurumun sesini duyurabilmiştir. Ankara ve İstanbul radyolarındaki dil saatleri, haber bültenleri, gazetelerin haber dilini arılaştırma çalışmaları, öğretim kurumlarıyla işbirliği çalışmaları, 5 yıllık kalkınma plânının dilinin arılaştırılması, canlı ve toplumun ilgisini çeken çalışmalar halini almıştır. Bu arada "Tanıtma Yayınları" adıyla dört dizilik yeni bir yayıma başlanması, Türk Dil Kurumunun gerçekten yeni ve ileri bir atılım içinde olduğunu göstermektedir. Bu diziden, 30. yıldönümüne 9 eser yetiştirilmiştir. Bunların her biri onar bin basılmıştır.

Yürütme Kurula çalışıyor
Verimli mesai

Bayram hazırlıkları

Türk Dil Kurumu 30. yıldönümünü yurt ölçüsünde kutlama hazırlıklarını tamamlamış bulunmaktadır. Ankara dışında 17 yerde kitap sergileri açmak için Türk Kültür Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, Milli Türk Talabe Birliği, Türkiye Milli Talebe Federasyonu ve Halk Eğitim Merkezleri gibi çeşitli teşekküllerle işbirliği yapılmıştır. Sergi açılacak yerler arasında Aydın, Balıkesir, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, İzmir -3 yerde- Kenya, Ordu, Sivas, Tekirdağ, Muğla - Ula, Uşak, Gaziantep, İstanbul vardır. Ankaranın 4 yerinde de kitap sergileri düzenlenmiştir. Bu sergilerde, 30 yıllık çalışmalar da özet olarak gösterilecektir. Bayram için Kurum özel bir de rozet hazırlamıştır.

Türk Kültür Derneğinin 78 şubesinde Dil devrimi özel törenlerle kutlanacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı, Kurumun müracaatı üzerine okullara telle emir vermiş ve dil bayramıma kutlanmasını istemiştir. Milli Türk Talebe Birliği İstanbulda üç gün sürecek bir Dil Bayramı programı hazırlamıştır. Bu programda Türk Dil Kurumunun da yardımı ve desteği vardır. Ankaradaki tören Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinde yapılacaktır. Törende üniversiteler, dernekler ve kurumlar temsilcileri, söz alacaklardır.

Türk Dil Kurumu 30. yıldönümüne 12 kitapla girmektedir. Bunlar, nefis ciltli ''Fransızca - Türkçe Sözlük", "Ataç", "Nemeth Armağanı", "Arı Dile Doğru 1 ve 2", "Mütercim Asım", "Kaşgarlı Mahmut", "Devlet Dili Olarak Türkçe", "Türkçede Sözlük Yapma Yolları," "Dilde Özleşmenin Sınırı Ne Olmalıdır?", "Dil Üzerine Düşünceler, Düzeltmeler", "Dil Devriminin 30 Yılı" adlı kitaplardır.

K İ T A P L A R

Gurbet Kuşları

(Orhan Kemalin romanı, Varlık Yayınları 885, Büyük Eserler Kitaplığı 39, İstanbul 1962, Ekin Basımevi, 228 sayfa 400 kuruş)

Türk edebiyatının gerçekten usta üç-beş romancısından biri olan, ancak hemen bütün geçimini yazdıklarından kazanmak sorunda olduğu için de zaman zaman, çapına uygun düşmeyen karalamalar da veren Orhan Kemalin son romanının adı "Gurbet Kuşları" dır.

Orhan Kemal "Gurbet Kuşları"nda, her zamanki gerçekçiliği içinde küçük insanların, lâalettayin insanların hayatını ele alıyor. Hem bu sefer ele aldıkları, bilhassa şehir insanları için dikkat çekici ve pek yakından tanındığı sanıldığı halde hiç de tanınmayan insanlardır. Gecekondu sakinleri, Anadolunun dört bir köşesinden akın akın İstanbula, büyük şehirlere göç eden, orada karınlarını doyurmak açlıktan ölmemek için türlü türlü zorluklara göğüs germek durumunda olan insanlar.

"Gurbet Kuşları "nı okurken insan, bir yelpazenin ağır ağır açıldığını hissediyor. Önce, büyük şehirlere insan taşıyan bir tren. Bu trenin üçüncü mevki kompartımanları ve kompartımanlardan koridorlara, hela önlerine kadar taşan genç, ihtiyar gurbet kuşları. Sırtında yorganı, çıkınında katı ekmeği ve iki baş soğanı ile yollara düşmüş, kumanyasını ya düzmüş, ya düzememiş toprak adamları. Kurtalandan kalkıp, Haydarpaşaya kadar soluya soluya gelen bir sefalet kervanı. Orhan Kemal, romanına bu trükle giriyor. Ama bunun yerine, üstü açık bir kamyon, karoseri yerinden oynamış bir otobüs, Kara denizde beşik gibi sallanan bir taka veya hayvanlarla insanların koyunkoyuna yattıkları bir vapur ambarı da konabilirdi. Orhan Kemal treni, o yolculuğu günler ve günlerce süren, en ufak istasyonlarda dahi bazan dakikalarca, bazan saatlerce bekleyen posta trenini ve onun muhtelif yolcularından bir telcini ele almış. Bu, sırtında yorganı, elinde çıkını ve ağzı ile, taşı toprağı altın denilen İstanbulda ekmek parası çıkarmaya giden, daha askerliğini bile yapmamış, bir delikanlıdır. Ona Ahmet de diyebilirsiniz, Mehmet de, Hasan da, Hüseyin de. Ne derseniz deyin, adı ne olursa olsun, köyden şehre ekmek parası aramaya giden delikanlının kaderinde hiç birşey değişmez. Orhan Kemalin kahramanının adı Mehmet-

Orhan Kemal Mehmedi Orta Anadoludan, taa Toroslara yakın bir yerden alıyor, kara trenin vagon koridorlarında İstanbula, Haydarpaşaya getiriyor. Cebinde ancak iki-üç günlük ekmek parası, sırtında yorganı ve elinde çıkını, kalbi insanlara sevgi ile dolu, gözüpek, yüreği açık ama her gördüğünden şaşkınlık duyan bir Anadolu çocuğu...

Mehmedi İstanbulda ilk karşılayan yumuşak söz, "Bak hele ayıya" olacaktır. Ama Mehmet aldırmaz. O buraya hır çıkarmaya gelmemiştir, zaten çıkarmak istese bile çıkaramaz. Gurbet ilde niye hırlaşıp da dertsiz başını derde soksun? Onun İstanbulda, Halde, ölen anasının uzaktan akrabası bir tanıdığı vardır. Mehmedin zoru onu bulmak, onun yanında bir işe kapılanmaktır. İstanbulun içinde sipsivri bir adam, yol bilmez iz bilmez Mehmet, Haydarpaşadan başlayıp sora araya Yemiş İskelesine, Hale gider ve akrabası Gafuru bulur. Bulur ama Gafur, o, köyünde kendisine yakınlık gösteren Gafur değildir. Oğlanı son derece kötü karşılar. Mehmet ne yapacağını, ne edeceğini bilemez. Derken, oradaki hamallardan biriyle ahbap olur. Hamal, onu orada bir bekâr evine götürür. Teni ahbaplıklar kurulur. Mehmede, İstanbulun imarı dolayısile alabildiğine bol olan yıkım işlerinden birinde bir iş bulunur. Mehmet güçlü kuvvetli, çalışmaktan başka birşey düşünmeyen bir delikanlıdır. Yattığı bekâr evindeki iş bulucusu kendisini istismar eder, arkadaşları istismar eder. Ama kim ne yaparsa yapsın, Mehmedin çalışma hırsı ve azmi kırılmaz.

Mehmet için İstanbul bir yeni dünya, ayni zamanda da bir okuldur. O orada yaşadıkça, çalıştıkça, gezip gördükçe, yeni yeni insanlar tanıdıkça, büyük şehrin insanlarını da, hayatı da öğrenir.

Yılmak, kırılmak bilmez çalışına azmi, önceleri sadece bir yıkım amelesi olan Mehmedi kısa zamanda duvarcı ustası olacak kadar yükseltir. Ama etrafında sayısız küçük dolaplar dönmektedir. Dost kazandığı gibi düşman da kazanır. Sonunda, akrabası Gafurun Haldeki vazifesini ele geçirir. Patronunun hizmetçisiyle aralarında başlayan pek masum bir aşk, evlenmeyle sonuçlanır. Karı-kocanın biriktirdikleri üç-beş kuruş, sonradan işleri bozulsa bile, bir gecekondu yapma isteklerini önleyemez. Karı-koca dört elle bu işe sarılırlar.

Orhan Kemal, romanın bu bölümünde, DP. iktidarının son yıllarındaki fakir halka karşı davranışın, Vatan Cephelerinin bütün içyüzünü ortaya koymaktadır. Romanı okurken, sanırsınız ki Mehmedin veya karısı Ayşenin hayatını bizzat kendiniz yaşıyorsunuz. Orhan Kemal memleketin çalışan yoksul insanlarını çizişteki ustalığım bu eserinde de ortaya koymuştur. "Gurbet Kuşları" merakla, ilgiyle izlenecek ve okunduktan sonra da üzerinde ciddiyetle durulacak bir eserdir.

K A D I N

Ankara

Tecavüze paydos!

Avukat Şeminur İnanç, elindeki dosyayı açmadan önce biraz durdu, karşısındaki AKİS muhabirine baktı ve enerjik, ateşli bir sesle:

"—Hayır, hayır! İnsan kişilik ve haysiyetine en korkunç darbe olan zorla ırza geçme olaylarına, toplum olarak, daha fazla müsaade edemeyiz. Derneğimizin başlıca görevlerinden biri, bu olayları, kanuni ve idari yollardan menetmek için resmi ve özel teşekkülleri ikaz etmek, gerekirse onlarla işbirliği yapmaktır, Biz bu bakımdan, erkek-kadın farkı gözetmeksizin, kişilerin yalnız eşit bir ahlâk anlayışı içinde emniyetinin sağlanması bakımından, harekete geçmiş bulunuyoruz. İşte bunun içindir ki Tabii Senatör Sıtkı Ulayın, zor kullanılarak işlenmiş tecavüz suçlarına ölüm cezası isteyen kanun teklifini sevinçle karşıladık, olanca gücümüzle desteklemekteyiz" diye söze başladı.

Kadınların sessiz yürüyüşü
Sıra onlarda

Olay, Bahçelievlerde, Türk Anneler Derneğinin 6. sokaktaki Genel Merkez binasında geçiyordu. Başkent te, kadınlar arasında bir süredir büyük bir faaliyet, hüküm sürüyor, memleketin her tarafında artan zorla ırza geçme olaylarını telin maksadiyle yürüyüşler tertipleniyor ve Kadınlar, son günlerde Meclise getirilen bir kanun teklifinden faydalanarak, çirkin olaylara karşı büyük bir kampanya açmaya hazırlanıyorlardı. Türk Anneler Derneği bu konu ile ilgili bir bildiri yayınladı ve Cumhurbaşkanı, Başbakan ve siyasi parti genel başkanlarıyla bütün senatör ve milletvekillerine birer mektup yollıyarak, zorla ırza geçme suçlarının idam cezası ile cezalandırılmasını isteyen kanun teklifinin desteklenmesini istedi.

Kadınların görüşüne göre idam cezasının konması ve infazın geciktirilmemesi, birçok hukukçunun inancının aksine, suçları derhal azaltacaktır. Çünkü, gine bu görüşe göre, olayların artmasının başlıca sebeplerinden biri de, bu konuda gösterilen müsamahadır. Değil yalnız zorla ırza geçme olayları, hatta katille sonuçlanan tecavüzler bile lâyık olduğu şekilde cezalandırılmamatadır. Bir ev kadını, bir Salacak Canavarının hala nefes aldığı bir dünyada kendisinin, çocuklarının ve eşinin rahat nefes alamıyacaklarını söyledi ve eğer mevzuatta bir sakatlık varsa, bunun derhal değiştirilmesini istedi. Bir baş ka ev kadını, katille sonuçlanan bir tecavüz olayım hikâye eden bazı gazetelerin, maktul kadının evde fazlaca dekolte gezindiğinden bahsederek suça peşinen bir hafifletici sebep bu lur duruma geçtiklerinden şikâyet etti ve çocuklarımıza vereceğimiz cinsî terbiyenin önemi üzerinde durdu. sosyal yaraların nedenini araştırma zihniyetinin suçları mazur görme zaafına kadar vardırılamıyacağı fikrini savundu. Bir başka kadın ise:

"— Ya biz ve çocuklarımız sokağa silâhlanıp çıkacağız, ya da kanun silâhlanacaktır" dedi.

Türk Anneler Derneği Başkanı Şeminur İnanç dosyasını açtı, senatör ve milletvekillerine gönderilen mektubun bir kopyesini çıkardı. Türk Anneler Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulunun imzasını taşıyan mektup üyeler tarafından en az 635 defa tekrar edilmiş ve derneğin arşivleri arasına girmişti. Mektupta Türk Anneler Derneğinin amaçları belirtildikten sonra, devlet otoritesini, kişinin haklarını hiçe saymaya yeltenen menfur kimselerin yalnız memleket içi huzuru bozmakla kalmayıp, turizm dâvamızı da baltalayacak korkunç hareketlere giriştikleri de hatırlatılıyordu. Türk Anneler Birliği, ırza geçme suçlarının irade suçları olduğunu iddia etmekte ve katil suçundan daha ağır şekilde cezalandırılmasını istemektedir.

Birlik bu mektupla yalnız kadınların değil, bütün Türk mîlletinin hislerine tercüman olduğu kanısındadır.

Moda

Yeni etekler

Yeni bir etekle çok kolayca ve masrafsızca yeni modaya uymak, yenileşmek ve kullanışlı bir kıyafete kavuşmak mümkündür. Etek-sveter, etek-blûz modası, çağımızın enerjik kadınının adeta can kurtaranı olmuş ve onu modanın mübalâğa-

Bir Kadın Hareketi

Jale CANDAN

Irza tecavüz olayları için idam cezası isteyen kanun teklifi, kamu oyunda ilgi çekici yankılar uyandırmış bulunmaktadır. Ankaralı ev kadınları bu konu ile ilgili olarak ve tecavüz olaylarını takbih amacı ile bir yürüyüş tertiplediler. Tarihimizde ilk defa olmak üzere, bir kadın topluluğu -Türk Anneler Derneği-, bir kanun konusunda Büyük Millet Meclisine başvurdu, önemli bir meselede bir "kadın görüşü"nün belirmesini sağladı. Demokrasi ile idare edilen memleketlerde bu "kadın görüşü'nün, idare mekanizması üzerinde etkili bir kuvvet olduğu öteden beri bilinmektedir. Yeni Zelandada bundan tam seksen yıl önce, kadınlar henüz siyasi haklarına kavuşmadıkları halde, o günün şartlarının icabettirdiği şekilde, alkol yasağı kanunu çıkartmakta başarı göstermişler ve bu "kadın görüşü"nün kuvveti sayesinde memleketlerinde bir yeni sosyal nizam kurmuşlardır. Avustralyada ihtiyarlık sigortası kanununun çıkmasını sağlıyan gene kadınlardır. Bu kadınlar, oyun iptilasına karşı açtıkları amansız mücadele ile de şöhret yapmışlardır. Danimarkada birçok ciddi kadın dernekleri seçimlerden evvel, birçok memleket meselesinin etüdünü yapar, mebus adayları ile bu meseleleri tartışır ve oylarını buna göre kullanıp, bütün kadın seçmenlere bu konuda yol gösterirler.

Geçenlerde memleketimize gelen genç bir amerikalı kadın, üyesi bulunduğu "Kadın Seçmenler Birliği"nin memleketinde yaptığı işlerden söz ederken en çok kanunlar üzerinde durmuş ve bacı kanunları desteklediklerini, bazılarını da doğrudan doğruya hazırladıktan sonra arkadaşları vasıtasıyla parlamentoya sevkedip çıkarttıklarını, aynı konu ile bazen yıllarca uğraştıklarını ifade etmişti. Atom enerjisinin sivil kontrolünü sağlıyan kanun, idare mekanizmasında ehliyete önem verilmesini sağlıyan kanun, yiyecek maddelerinin, ilaçların satışına ait birçok kanunlar bu Birliğin çalışmaları ve desteği sayesinde Çıkartılmıştır. Kadınlar siyasi haklarına sahip olsalar da, şunu kabul etmek gerekir ki, dünya parlâmentolarında temsilcileri ancak çok küçük bir azınlıktan ibarettir. Bu. kadınların ev işlerine, çocuk bakımına fazla zaman ayırmalarının tabii sonucudur. Erkekler daha uzun bir süre bu dünyayı idare etmekte devam edeceklerdir. İşte bunun içindir ki, kadınlar, parlâmentolar dışında kuvvetli teşekküller kurup, toplumu ilgilendiren önemli konularda, gerektiği zaman seslerini ve fikirlerini duyurmak zorundadırlar.. Böylece kadını erkek kadar yakından ilgilendiren memleket meselelerinde kadın da söz sahibi olur ve toplum, kadının tecrübelerinden de faydalanmak imkanını sağlar.

Son zamanlarda yurdumuzda artan ırza tecavüz olayları konusunda söz, bence en çok kadına düşer. Bu erkeklerin toplumun tümünü ilgilendiren bir sosyal konuda kadınlardan daha az hassas davranacaklarına inandığımız mânasına gelmemelidir. Bu bir kadın dâvası değil, bir toplum davasıdır. Ne var ki tecavüz olaylarının bir zabıta vakıası ve hatta bir sosyal dava olmaktan da ötede bir manası vardır. Bir gençkız nişanesi ile büyük bir şehrin merkezinde bile otomobile binemezse, bir kadın, hava kararırken yalnız başına sokağa c k a m a z s a h a t t a evinin içinde korkusuzca, istediği kılık ve kıyafette dolaşamazsa, o kızın, o kadının hürriyetinden, kadn - erkek eşitliğinden, kadın haklarından söz etmek mümkün olur mu? Kız çocuklarımıza, ne yazık ki çok küçük yaştan bu konuda yapmaya mecbur kaldığımız ikazlar onlardaki ilk kompleksleri, kadın olma, zayıf olma kompleksini yaratmakta ve bir ömür boyunca onları etkisi altında bırakmaktadır. Sokaktaki kaba kuvvet eğer hakka galebe çalacaksa elbette ki daha büyük bir kuvvete, kanuna baş vuracağız. Meşhur Chessman katil suçundan değil, kız kaçırma suçundan ölüme mahkûm edilmiştir. Çünkü onun katil suçunu işleyip işlemediği yıllarca tespit edilemedi ama, yaşadığı eyaletin kanunları kız kaçırma suçunu ölümle cezalandırıyordu. Aynı cezanın Amerikada beş - altı eyalette ve bazı ağır cezaların da Kuzey Avrupa memleketlerinde yürürlükte olduğunu sanıyorum. Hukukçular cezaların ağırlaştırılması keyfiyetinin suçları azaltmıyacağı prensibini savunabilirler. Bunun elbette herşeyden önce bir cinsi terbiye meselesi olarak ele alınması da şarttır, fakat bugün biz, suçluların en ağır ve en çabuk şekilde cezalandırılmalarını istiyoruz. Bu bizim hürriyetlerimizle yakından ilgilidir.

lı kaprislerinden korumuştur. Eteği, biraz çabalasa her kadın dikebilir. Bütün mesele, vücuda uygun bir patron edinmekten ibarettir. Etek ve bluzlar her yıl ufak tefek değişikliklere uğrarlar ama, bunları ufak tefek değişikliklerle eskitinceye kadar giymek mümkündür. Etek-blûzun bakımı da aynı nispette kolaydır ve kar yere rahatça gider. Hem şık, hem ekonomik, hem genç görünüşlü ve güzeldir.

Bu yıl, daha çok vücuda yakın biçilmiş etekler modadır. Geçen yılın ortaya attığa etek ucuna doğru evaze veya etek uçlarına doğru parçalarla bolluk kazanmış twist etekler bu yıl gene vardır, fakat en son etek yenilik lerini dört biçim içinde toplamak müm kündür: Özellikle gençkızların faydalanabileceği jüp-külotlar; tek bir verev parça ile bolluk kazanan, fakat eski verev eteklerin mübalâğasından kaçınan ve vücuda yakınlığı muhafaza eden evaze etekler; çok derin pil kaşeli, dümdüz hatlı spor etekler ve yürüdükçe kendisini gösteren, yalnız ütü ile tutturulmuş, önden ve arkadan çift pli kaşesi olan, yandan cepli, hareketli yeni tip etekler... Jüp-külotlar çok derin pli kaşeler altına gizlenmiş gerçek pantalonlardır, fakat atlayıp zıplamadıkça bunlar tam manasiyle etek hissi verirler.

Yılın etekleri yürürken vücudu sıkmayacak kadar bol ve rahat, fakat onu kumaş yığınları altında boğmıyacak kadar da vücuda yakındır.

1962 modası

Hem pantolon hem etek

S A N A T

Haberler

Açılan ilk perde

Ankarada Meydan Sahnesi, bitirdiğimiz haftanın sonunda perdesini açtı. Böylelikle başkentte tiyatro mevsimi başlamış oldu. Devlet Tiyatrosunun Ekim başında perdeleri açılınca görülecek oyunlar çoğalacaktır. Bu, tiyatroseverler için sevindirici bir olaydır.

Meydan Sahnesi, konusu İkinci Dünya Savaşı içinde geçen bir oyun seçmiştir. Adı "Aceleci Kalp". Oynıyanlar Çetin Köroğlu, Kartal Tibet, Üner İlsever, Yılmaz Gruda, Selçuk Uluevren, Teoman Özer, Oben Güney, Celal Hafifbilektir. Tek kadın oyuncu ise Tolga Tiğindir. Ankara sahnelerinde ilk oyununu oynayan Tolga Tiğin, sahneye yakışan fiziği, diksiyonu, oyunculuğundaki başarısıyla daha ilk geceden dikkatleri üzerinde topladı. Meydan Sahnesinin Esin Avcıdan sonra Tolga Tiğini de kazanması, başarısı için önemli bir adımdır. Ankaralılar, Tolga Tiğinin başkente kazandırılmasından memnun kalacaklardır.

Faruk Güvenç Radyoda

27 Mayıs sabahı tabancası elinde, motosikletiyle doğruca Ankara Radyosunun yolunu tutup, Radyoya ilk giren sivil, Faruk Güvenç olmuştur. Bir süre tek spiker olarak, uykusuz, yemeksiz, çalışan Faruk Güvenç, sonradan Müzik Yayınları Şefliği görevine getirildi. Taviz verme huyu olmadığı için de, kurtuluşu istifada buldu. Yerine tayin edilen kişinin işden anlamadığını, iki yıl boyunca bıkıp usanmadan, örnekler, belgeler göstererek yazdı durdu. Ama ne yazık ki, o yazdıkça öbürünün yeri pekişiyordu.

Güvenç, dâvasından vazgeçecek kişilerden değildi. İlgililerle yetkililere, Müzik Yayınları Şefinin işden ne derece anladığını gösterebilmek için, bir banda bir müzik çorbası yapıp doldurdu, adını da "İtfaiye Müziği" koydu, bir müziksever dinleyici olarak, yayınlanması ricasile Radyonun Müzik Yayınları Şefliğine sundu. Bu müzik çorbası, Müzik Yayınları Şefinin, işden anlamasına ölçü olacaktı. Gerçekten oldu da.. "İtfaiye Müziği. Ankara Radyosunda yayınlandı! Gelgör ki, müzik çevrelerinde bomba gibi patlayan bu olay bile, yetkilileri harekete getiremedi. Sonunda, bundan bir hafta kadar önce Ankara Radyosu Müdür Vekili Yılmaz Hiçyılmaz, Radyoda "İtfaiye Müziği"ni çaldırmakla ün salan Müzik Yayınları Şefine hizmetlerinden ötürü teşekkürde bulundu. Faruk Güvençe de hizmet teklif etti.

Şimdi Faruk Güvenç, eski görevinin yeniden başına geçmiş bulunmaktadır. Radyonun Batı müziği yayınlarında umulan değişiklik, yenilik Güvençle birlikte gelecektir.

Meydan Sahnesinde "Aceleci Kalp"
Depar...

Ümit fakirin ekmeği

Dost Yayınevi sahibi Salim Şengil, sekreterine seslendi :

"— Kaldır kızım şu dergiyi ortadan, koy bir köşeye. Gören de, bu adama ne oldu diyecek ?" dedi.

Şengilin kaldırılmasını istediği dergi, Artist adlı dergiydi. Önü ardı, çok yakışıklı ve ziyadesiyle ünlü film oyuncularımızın renkli resimleriyle süslüydü.

Büroda oturan sanatçılardan biri sordu :

"— Niye kaldırtıyorsun ?"

Şengil başını iki yana salladı :

"— Kardeşim" dedi, "Ayhan Hünalpin bir romanını bastık, 'Vapur Düdükleri' ardında... Hafta sekiz gün dokuz, kırmızı kalemle çizili, oklarla gösterilen böyle bir takım dergiler gönderip duruyor. Vapur Düdükleri filme almıyor, alınacak, yok neo-realist olacak, yok romantik olacak, yok falan oynıyacak, bir sürü haber. Ayhancık, iyi hoş, kitabının reklâmını kendisi yaptırtıyor. Bundan şikâyetim yok. Ama bana öyle gelir ki, Aynanın vapurunun düdükleri pek öteceğe benzemiyor. Bu dergiler de masanın üzerinde duruyor. Gören 'adam kırkından sonra azıttı galiba' diyecek diye çekiniyorum. Şöyle görünmez yerlere sokuşturuyorum."

Yeni bir kitabeyi

Merkez Kitabevinin, Şehit İhsan Kalmaz caddesinde Modern Çarşıdaki şubesinin açılışı münasebetiyle tertiplenen kokteyl çok ilgi gördü. Kitabevinin sahibi Turgut Cebe ile zarif eşi, Ankaranın aydın zümresine mensup davetlilerini nezaketle ağırladılar.

Kitabevinde teşhir edilen, meşhur ressamların hakikisinden güç ayırdedilen röprodüksüyonları, çeşitli klâsik plâklar ve yabancı dildeki kitap koleksiyonu bilhassa ilgi topladı.

T İ Y A T R O

İstanbul

Kenterler

Karaca Tiyatroya, sahibi Muammer Karacanın dönmesiyle açıkta kalan Kenterler, göçebelikten kurtulmak, devamlı bir tiyatro binasına kavuşmak için en iyi işi yaptılar: Büyük bir teşebbüse girişerek Belediyeden Sergi ve Spor Sarayının yanıbaşındaki binayı kiraladılar. Şimdi burasını güzel bir tiyatro salonu haline getirmeğe uğraşıyorlar. Bir yandan da Dışişleri Bakanlığımızın Kültür faaliyeti çerçevesi içinde Kıbrısa turne yaparak oradaki türklere dram sanatımızın en taze örneklerini sunuyorlar.

Ama Kenterlerin yeni tiyatrosu kısa zamanda hazırlanıp açılacak gibi görünmüyor. Bu işin en azından yılbaşını bulacağı anlatılıyor; Onun için Kenterler, kendi tiyatroları hazır oluncaya kadar, şimdilik Ses Tiyatrosunda Dormenlerin misafiri olacaklardır. Her gün saat 18 de, pazartesi günleri de saat 21 de temsiller vererek... 15 Ekimde başlıyacak ilk oyunları, Necati Cumalının "Nalınlar" ı olacaktır. Bu üç aylık devre Kenterler için şüphesiz bir geçiş, bir bekleyiş devresi olacak, asıl yeni ve önemli yaratışları yeni tiyatrolarının açılışıyla başlıyacaktır.

Site ve Oraloğlu

Osmanbeydeki Site Tiyatrosunda geçen yıl umduğu sonuçları bir bakıma alamamış olan Ulvi Uraz, bu yıl tiyatro çalışmalarından uzak kalmayı tercih etmektedir. Tiyatroseverler için bu, üzücü bir karardır. Çünkü Ulvi Uraz sanatçı yönüyle olduğu kadar rejisör ve animatör yönüyle de Türk tiyatrosuna büyük hizmetleri dokunabilecek, kendisinden çok şey beklenen değerli tiyatro adamlarımızdan biridir. Onun için bu küskünlüğün kısa sürmesi, Türk tiyatrosu için bir kazanç olacaktır.

Ulvi Urazdan boşalan yerde, bu mevsim başından itibaren iki tecrübeli, olgun sanatçı Cahide Sonku ile Cahit Irgat, ve arkadaşları çalışmaya başlıyacaklardır. Sahneye koyup oynıyacakları ilk oyun, yıllarca önce Cahide Sonkunun Şehir Tiyatrosundaki son büyük başarılarından biri olan "Düşman" dır. Darülbedayiin kurucusu Antoine'ın oğlu Andre-Paul Antoine'ın eseri olan bu güzel oyunu Lûtfi Ay dilimize çevirmiştir. Oynandığı her memlekette temsilleri hemen daima hadiselere yol açmasından "Düşman"ın bizdeki ilk temsilleri sırasında da uyandırdığı tepkiler, hatta basını aylarca meşgul eden "Düşman dâvası" hatırlardadır.. Ama aradan geçen uzun yıllar -hele "Lady Chatterley'in Aşkı" oynandıktan sonra- seyircimizin bu gibi oyunları artık şekillerinden çok özleriyle değerlendirmeğe alışmış olduğunu göstermiştir. Onun için yeni "Düşman" temsillerinin ikinci bir "Düşman ," dâvasına yol açmasına ihtimal verilemez. Kaldı ki bu sefer eserin .. "Dişi Örümcek", adıyla oynanması beklenmektedir.

Oraloğlu Tiyatrosu ise, yani mevsime eski binasında girmeğe hazırlanıyor. Oraloğlu çifti -Lâle ve Ali Oraloğlu-, evlilik bağını kaldırmış oldukları halde, iş ve çalışma bağlarını avrupai bir anlayış içinde devam ettirmek kararındadırlar. Kurulalı henüz iki yıl geçmiş olan topluluğun bundan büyük fayda göreceği muhakkaktır. Çünkü Ali Oraloğlu, güç denemelerden başarıyla geçerek, iyi bir tiyatro idarecisi olduğunu isbat etmiştir.

Oraloğlu topluluğu, yeni mevsime, geçen yıl ilân ettikleri "Karanlığın içinden" - "The Miracle Worker"-le girecektir, hatta bu satırlar dergimizde çıkmadan girmiş olacaktır. Bunun yarasıra, repertuarda yer alacak yeni oyunlar şunlardır: Keit Waterhause ve Willis Hall'den "Yalancı Bill" - "Billy Lean"; Jacques Deval'den Mebrure Alevokun çevirdiği "İlk Kadın"; Arthur Lovegreve'den "Allah Rahatlık Versin"

Bütün bu hazırlıkların nasıl bir sonuç vereceğini ise Ekimin ilk haftası içinde, birbiri ardından tekrar açılacak perdelerin arkasından sahneye çıkacak oyunlar gösterecektir.

Öbür tiyatrolar

İstanbulun sahne hayatında önemli bir yeri olan özel halk tiyatrolarından Aksaraydaki Bulvar Tiyatrosu yeni mevsime başaktörü Münir Özkuldan ve partöneri Suna Selenden ayrılarak girmeğe hazırlanmaktadır.

Her iki sanatçının, geçen mevsim, hiç de hoş olmayan bazı olaylara meydan veren, hatta perdenin kapatılmasına sebebolan tutumlarının bu ayrılışta önemli rol oynadığı sanılmaktadır. Bulvar Tiyatrosu yeni mevsime değerli sanatçı Agah Hünün yönetiminde girecektir. Şehir Tiyatrosunun değerli rejisör ve aktörü Bulvar Tiyatrosunda repertuarı düzenlemek ve oynanacak oyunları sahneye koymakla görevlendirilmiştir. Çalışmalara, yakın zamanda, mi-

safir başaktör olarak Devlet Tiyatrosundan Asuman Koradın katılması beklenmektedir. Ama Asuman Koradın Ankara Devlet Tiyatrosunun ilk tur eserlerinden birinde önemli bir rol almış olması bu katılmayı iki ay kadar bir zaman için geciktirecektir. Bu sırada Bulvar Tiyatrosu, başta Sadettin Erbilin bulunduğu kendi kadrosuyla ve yeni elemanlarla "Garsonyer" - "Un Maitre Coq, yani Horozefendi"- adlı bir Fransız vodvilini oynıyacaktır. Bu arada Ankaradan, gene Devlet tiyatrosu sanatçılarından, Şeref Gürsoyun ve bir kadın sahne arkadaşının, Bulvar Tiyatrosuna misafir olarak gelecekleri ve Orhan Asenanın "Kocaoğlan"ını oynıyacakları tahmin edilmektedir. İki ay sonra, Asuman Koradın kadroya katılması kesinleşince, Bulvar Tiyatrosu repertuarına aldığı ve şimdiden ilan etmek istemediği bazı önemli oyunları sahnesine çıkarabilecektir.

Yeni topluluklar

Bunların başında Devlet Tiyatrosundan ayrılarak Aksarayda, Küçük Opera Tiyatrosuna yerleşen ve "Tiyatro Alpago" adı altında temsiller vermeğe hazırlanan Saim Alpago ve arkadaşları gelmektedir. Ankaradan Semih Sergenin katıldığı bu topluluğa gene Ankaradan, Meydan Sahnesinden Üner İlseverin de katılması beklenmektedir. Üner İlsever, bu sırada, Ankara Meydan Sahnesinin ilk oyunu olarak temsiline başlanan "Aceleci Kalb" piyesi afişten iner inmez Alpago Tiyatroda çalışmaya başlayacaktır. Yeni topluluğun kadrosunda Attan Karındaş da yer almaktadır. Oynanacak ilk oyunların adları bugünlerde kesin olarak belli olacaktır.

Bir yeni topluluk da Sıraselvilerde, Belçika Konsolosluğunun yanıbaşındaki binanın üst katında açılması beklenen "Arena Tiyatrosu"dur. Asaf Çiyiltepenin sanat yönetiminde çalışmalarına başlıyacağı söylenen yeni topluluğun 1962 - 63 mevsiminde oynıyacağı oyunlar duvar afişlerine göre, şunlar olacaktır:

Alfred Jerry'den "Übü", Marcel Ayme'den "Başkalarının Kellesi", Aristophanes'ten "Huzur", Namık Kemalden "Gülnihal", Ghelderode'dan "Kızıl Büyü", Bertold Brecht'den "Pentila ile uşağı Matti" ve Aptullah Ziya Kozanoğlunun telif piyesi "Deliklitaş Kulübü"... Bu son oyunun -yazarın uzun zaman başkanlığını ettiği- ünlü bir spor kulübünün- içyüzünü açıklayan bir hiciv komedisi olması pek mümkündür.

Biliyor muydunuz ?

DEVLET TİYATROSU OPERA BÖLÜMÜNDEN Soprano Sevda Aydan Rusyaya davet edildi. Sevda Aydan 6 Ekimde Rusyaya hareket edecek ve Moskova, Leningrad, Bakü ve Tiflis şehirlerinde ikişer temsil verecektir. Sanatçımız Sovyet Rusyada üç hafta kalacak, "II Trovatore", "La Tosca" ve "La Traviata" operalarında başkadın rollerini oynıyacaktır. Bakü ve Tifliste vereceği temsillerde partisini türkçe söyleyecek olan Sevda Aydan ayrıca Moskovada iki konser verecek, bunlardan birini yalnız türk bestecilerinin eserlerinden seçeceği parçalara ayıracaktır.

DEVLET TİYATROSU SANATÇILARINDAN SEMİH Sergen, Devlet Tiyatrosundan ayrılmış ve Saim Alpagonun Aksarayda, Küçük Opera Tiyatrosunda kurduğu yeni toplulukta çalışmak üzere İstanbula gitmiştir. Eşi Serab Sergen ise Opera Bölümündeki vazifesini bırakmamıştır.

GÖKÇEN HIDIR DEVLET TİYATROSUNA döndü. Genç sanatçı geçen mevsim küçük bir anlaşmazlık yüzünden Devlet Tiyatrosundaki vazifesinden istifa etmişti. 1 Eylülden itibaren Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğüyle yeni sözleşme imzalamış olan Gökçen Hıdırın yetiştiği sahneye dönmesi sanat çevrelerinde memnunluk uyandırmıştır,

İLHAN İSKENDER ARMAĞANI JÜRİSİ 18 Eylülde toplanmıştır. Bilindiği gibi, genç yaşta ölen sanatçının hatırasını canlı tutmak amacıyla Küçük Sahne Haldun Dormen topluluğunun kurduğu bu armağan, her yıl, İstanbul sahnelerinin en başarılı kadın ve erkek sanatçılarına verilmektedir. Ayperi Akalan, Sabahattin Kudret Aksal, Lûtfi Ay, Hüsamettin Bozok, Hasan Ali Ediz, Refik Erduran, Sabahattin Eyüboğlu, İbrahim Hoyi, Haldun Taner ve Ahmet Kutsi Tecerden teşekkül eden Jürinin 1961 - 62 mevsimi için seçtiği en başarılı sanatçılar Behzat Butak ("Göç"teki küçük kompozisyon rolü - kaptan için-) de Yıldız Kenter olmuştur.

REFİK ERDURANIN "CENGİZ HANIN Bisikleti" komedisinin önümüzdeki mevsim New York'ta. Lincoln Center'in Küçük Tiyatrosunda, Elia Kazan tarafından sahneye konulması kesinleşmiştir. Sözü geçen eserin film, televizyon ve yabancı dillerde kitap halinde basılması haklarını 'Amerikanın ünlü Westinghouse Broadcasting şirketinin müdürü Richard Pack başkanlığındaki bağımsız bir prodüktörler grubu satın almıştır. Gurup Refik Erdurana, peşin ödenen avans dışında, bütün kârlarından yüzde on telif hakkı vermeği kabuletmiştir. Refik Erduran İngiliz Kültür Heyetinin davetlisi olarak 10 Ekimde Londraya giderken Romaya uğrayacak ve Amerikalı prodüktörler gurubuyla parafe edilmiş olan sözleşmeyi imzalıyacaktır.

DÜNYACA TANINMIŞ RUMEN BARİTONU Nirolae Herlea Ankaraya gelecektir. Rumanya ile karşılıklı kültür ve sanat münasebetleri çerçevesi içinde yurdumuzu ziyaret edecek olan ünlü Rumen baritonu Ankara Operasında, mevsimin ilk temsili olarak verilecek "II Trovatore" operasında oynıyacaktır. Nicolae Herlea bundan başka Opera sahnesinde ve Ankara Radyosunda birer konser de verecektir.

İSTANBUL AVUKATLARINDAN NECDET ÇOBANLI, yurdumuzda ilk defa olarak gerek yabancı yazar ve sanatçıları Türkiyede temsil etmek, gerek Türk sanatçı ve yazarlarının eserlerini yabancı memleketlere tanıtmak ve satmak üzere, büyük çapta bir "Sanat Temsil Ajansı" kurmaktadır. Bu Ajans gerek yazarlar, gerek mütercimlerle devamlı sözleşmeler imzalıyarak iki taraflı tanıtma, yayma ve tercüme faaliyetlerini yürütecektir.

S P O R

Kulüpler

Sonbahar yaprakları

Son derece kötü aydınlatılmış emektar Mithat Paşa stadının yer-yer kelleşmiş sahasında öten uzun ve tiz bir düdük sesi bomboş tribünlerde yankılar yaparken 22 futbolcu tek tük kulaklara gelen alkış seslerine aldırmadan başları önlerinde soyunma odalarına giden tünele doğru ilerleyip birer birer kayboldular.

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında, Balkan Kupasına ait Fenerbahçe - Romen Dinamosu rövanş karşılaşması işte böyle bitti. Maçtan sonra skor levhasına bakanlar Sarı Lacivertli renklerin karşısında 2 rakamını görüyorlardı. Bilhassa yabancı takımlara karşı daima şanslı görülen ve iyi oyunlar çıkaran Fenerbahçenin o günkü 4-2 lik mağlubiyeti rakibinin kuvvetli bir Avrupa takımı olması dolayısiyle belki ilk bakışta normal karşılanabilir. Fakat daha bir hafta evvel aynı sahada yapılan Avrupa Şampiyon Kulüpler Turnuvasına ait maçta ezeli rakipleri geçen yılın Türkiye Şampiyonu Galatasarayın aynı takımı 3-0 lık bir skorla hezimete uğratması mağlubiyeti büsbütün ağırlaştırıyordu.

Milli ligdeki iki beraberlik ve bu mağlubiyetin teşkil ettiği başarısızlıklar zinciri aslında bir kaç ay geriye uzanmaktadır. Hikâye Temmuzun ilk günü başladı: Önce Transferde büyük meblağlar ödenerek şöhretli futbolcuların alınmayacağını ve elde esasen yetişmiş ve şöhretlerden kurulu bir takım bulunduğunu ve bunlarla iktifa edileceğini açıklayan Fenerbahçeli idareciler, bir kaç gün sonra ilan ettikleri satışa çıkarılan futbolcuların listesi ile futbol muhitinde büyük bir sürpriz yarattılar.

Listede, Basri, Şükrü, Kadri, Bülent, M. Ali, Artin gibi ekserisi milli olan şöhretlerin bulunması gerek futbolcular ve kulüp camiası ve gerekse de futbolla yakından ilgilenen herkesi fazlasıyla şaşırttı. Üstelik her biri için oldukça yüksek satış ücretleri isteniyordu. Liste günün spor konusu olmuştu. Fenerbahçeli idarecilerin niyeti ne idi? Kulüp nereye götürülmek isteniyordu?

Elden çıkarılan futbolcuların yanında Fenerbahçenin milli kalecisi Özcan da 100 bin liralık transfer ücreti alamayınca satışa çıkarılmasını istedi. Böylece kalecisini de Beşiktaşa kaptıran Fenerbahçeliler şimdi tribünlerden yaşlı gözlerle kuruttukları ağacın dökülen yapraklarını seyretmektedirler. Peki ama Fenerbahçeye, bu Türkiyenin en eski Kulübüne gönül verenlerin günahı ne?

EN
FAZLA
İKRAMİYE
VEREN
BANKA
TÜRKİYE
İŞ
BANKASI
paranızın...
istikbalinizin
emniyeti

HER TÜRLÜ
BANKA
MUAMELELERİNİZ İÇİN
T. C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
HİZMETİNİZDE
T.C. ZİRAAT BANKASI